

Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci
Katedra žurnalistiky

Intergenerační interakce přes sociální sítě

Magisterská diplomová práce

Autor: Bc. Tomáš Kašpařík

Vedoucí práce: Mgr. Zdeněk Sloboda

Olomouc 2015

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou diplomovou práci vypracoval samostatně a čerpal jsem jen z uvedených pramenů a literatury. Celkový rozsah práce je 170 150 znaků včetně mezer.

V Olomouci, dne 20. dubna 2015

Bc. Tomáš Kašpařík

Poděkování

Děkuji mému vedoucímu magisterské diplomové práce panu Mgr. Zdeňku Slobodovi za cenné rady a připomínky.

Rovněž děkuji také všem studentům, rodičům a prarodičům, kteří se ochotně stali součástí mého výzkumu a díky nimž se tak povedlo práci realizovat.

V neposlední řadě bych rád poděkoval také mé přítelkyni, rodičům, prarodičům, spolubydlícím a kamarádům za jejich nikdy nekončící podporu v průběhu celého studia.

ABSTRAKT

Hlavním cílem této magisterské diplomové práce je popsat společné motivy, názory a postoje rodinných příslušníků různých věkových kategorií, kteří ke společné interakci používají sociální sítě. Konkrétně se jedná o kvalitativní výzkum prostřednictvím nestrukturovaných hloubkových rozhovorů v rodinách studentů starších 19 let. Tito studenti se svými rodiči/prarodiči komunikují skrze sociální sítě a zároveň s nimi v průběhu pracovního týdne nesdílejí stejnou domácnost.

Klíčová slova: Sociální sítě, Facebook, Instagram, Skype, interakce, komunikace, rodina, děti, rodiče, prarodiče.

ABSTRACT

The main aim of this master thesis is to describe common motives, opinions and attitudes among family members of different age categories. These family members use social networks to interact with one another. Specifically, this qualitative research was conducted using structured in-depth interviews in the families of students older than 19 years. These students communicate with their parents via social networks and at the same time do not share the same household with them during the week

Keywords: Social networks, Facebook, Instagram, Skype, interaction, communication, family, children, parents, grandparents.

OBSAH

ÚVOD	7
I TEORETICKÁ ČÁST	9
1 SOCIÁLNÍ SÍTĚ.....	10
1.1 DEFINICE MEDIÁLNÍCH SOCIÁLNÍCH SÍTÍ.....	10
1.2 FACEBOOK.....	12
1.3 INSTAGRAM	14
1.4 SKYPE.....	15
1.5 STATISTIKY UŽÍVÁNÍ SOCIÁLNÍCH SÍTÍ.....	16
2 SOCIÁLNÍ INTERAKCE	18
2.1 CHARAKTERISTIKA SOCIÁLNÍ INTERAKCE	18
2.2 DRUHY SOCIÁLNÍCH INTERAKCÍ	20
2.3 TYPY SOCIÁLNÍCH INTERAKCÍ OBJEVUJÍCÍ SE NA SOCIÁLNÍCH SÍTÍCH	22
3 INTERPERSONÁLNÍ KOMUNIKACE.....	23
3.1 KOMUNIKACE	23
3.1.1 Motivace ke komunikaci.....	26
3.2 INTERNETOVÁ KOMUNIKACE.....	27
3.2.1 Specifika internetové komunikace.....	27
3.2.1.1 Synchronní komunikace	29
3.2.1.2 Asynchronní komunikace	30
3.2.2 Výhody/nevýhody internetové komunikace.....	30
3.2.2.1 Výhody internetové komunikace.....	30
3.2.2.2 Nevýhody internetové komunikace	31
3.3 MEZIGENERAČNÍ INTERNETOVÁ KOMUNIKACE V RODINĚ.....	32
II VÝZKUMNÁ ČÁST	34
4 METODIKA.....	35
4.1 CÍL PRÁCE.....	35
4.2 VÝZKUMNÁ METODA, DESIGN VÝZKUMU	35
4.2.1 Kvalitativní výzkum	36
4.2.2 Zakotvená teorie	37
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	37
4.4 VOLBA VZORKU	38
4.5 INFORMOVANÝ SOUHLAS	38
4.6 PŘEDSTAVENÍ RODIN.....	39
4.6.1 Rodina A.....	40
4.6.2 Rodina B	41
4.6.3 Rodina C	41
4.6.4 Rodina D.....	42

4.6.5	Rodina E	43
5	ANALÝZA DAT	45
6	VÝSLEDKY VÝZKUMU	47
6.1	POSTOJE K SOCIÁLNÍM SÍTÍM	47
6.1.1	Důvěra.....	47
6.1.2	Nedůvěra.....	48
6.2	MOTIVY VEDOUcí K REGISTRACI NA SOCIÁLNÍ SÍTI	48
6.2.1	Příslušnost ke komunitě.....	48
6.2.2	Vlastní zvědavost.....	49
6.2.3	Zájem o udržení kontaktu na dálku	50
6.2.4	Nátlak ze strany rodiny	50
6.2.5	Přesun online přátel na sociální síť.....	51
6.3	DŮVODY KOMUNIKOVÁNÍ S RODINOU SKRZE SOCIÁLNÍ SÍŤ	52
6.3.1	Ekonomické aspekty	52
6.3.2	Pocit blízkosti	53
6.3.3	Potřeba kontroly.....	54
6.3.4	Ochota ze strany dětí.....	55
6.4	PRÁVIDLA KOMUNIKACE PŘES SOCIÁLNÍ SÍŤ.....	56
6.4.1	Rozhodování o ne/komunikaci	56
6.4.2	Zákazy.....	56
6.4.3	Technické oddělování komunikace s rodinou	57
6.4.4	Iniciování komunikace.....	58
6.4.5	Čas strávený komunikací	59
6.4.6	Četnost komunikace členů rodiny.....	60
6.4.7	Nahrazení funkcí mobilního telefonu	60
6.4.8	Citlivá témata.....	62
6.4.9	Sdílení fotografií.....	63
6.4.9.1	Nahrávání fotografií na Instagram.....	63
6.4.9.2	Directy	64
6.4.9.3	Prohlížení fotografií na Instagramu.....	64
6.4.9.4	Jiné způsoby sdílení fotografií	65
6.5	PODOBA KOMUNIKACE.....	66
6.5.1	Online komunikování	66
6.5.2	Offline komunikování.....	67
6.6	DŮSLEDKY ŽIVOTA SE SOCIÁLNÍMI SÍŤEMI	68
6.6.1	Funkce sociálních sítí pro jednotlivce	68
6.6.2	Vliv sociálních sítí na život	69
7	SHRNUTÍ	71
	ZÁVĚR.....	76
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	78
	SEZNAM TABULEK	82
	SEZNAM OBRÁZKŮ.....	83

ÚVOD

Sociální sítě se ve světě objevují již od 90. let dvacátého století. V několika posledních letech, kdy sociální sítě prošly prudkým rozvojem, se staly fenoménem, který se významným způsobem podílí na mezilidské komunikaci a udržování vztahů. Od roku 2006, kdy v současnosti největší a nejpopulárnější sociální síť Facebook začala získávat na popularitě i mezi uživateli z neuniverzitního prostředí, se internetová komunikace podstatným způsobem navždy změnila. Sociální sítě svým uživatelům nabízejí poměrně snadný způsob, jak se svými známými, kolegy, kamarády a rodinou sdílet zážitky, myšlenky, fotografie, hudbu či pocity, a být tak neustále součástí života svých blízkých. A možná právě proto, se poměrně rychle staly jedním z dominantních způsobů online komunikace a důležitým nástrojem udržování přátelských, pracovních i rodinných vztahů. Zejména vztahy v rodině mohou být dlouhodobější absencí komunikace tváří v tvář narušeny. Toto riziko však může být minimalizováno udržováním alespoň komunikace zprostředkované, kterou sociální sítě nabízejí.

Navzdory tomu, že se komunikací skrze sociální sítě zabývala již celá řada výzkumů, doposud nebyla v českém prostředí napsána vědecká práce, která by se věnovala tématu Intergenerační komunikace přes sociální sítě v rámci rodiny. Tato diplomová práce by tak mohla odpovědět na otázku, z jakého důvodu se lidé různých věkových skupin (rodiče s dětmi, prarodiče s vnoučaty), či lidé s blízkými rodinnými vazbami uchylují do online prostředí. Proč sociální sítě nahrazují komunikaci tváří v tvář i v nejzákladnější společenské skupině jakou rodina bezesporu je nebo zda jsou naopak významným doplňkem, který tuto komunikaci zkvalitňuje. Jaké jsou motivy prarodičů pro registraci na některé ze sociálních sítí. Zda se jedná zejména o rychlost a dostupnost sociálních sítí nebo se jedná čistě o stránku materiální.

Cílem této magisterské diplomové práce, je tak popsat motivy, názory a postoje rodinných přílušníků různých věkových kategorií, kteří společně komunikují prostřednictvím sociálních sítí. S pěti rodinami komunikujícími skrze sociální sítě provedu hloubkové nestrukturované rozhovory, které budou dále kódovány a analyzovány metodou zakotvené teorie. Pro potřeby výzkumu byly zvoleny rodiny, ve kterých se vyskytuje alespoň jeden potomek starší 19 let, což zhruba odpovídá věku studentů prvního ročníku vysoké školy, který komunikuje se svými rodiči nebo prarodiči skrze sociální sítě, a současně nebydlí v průběhu týdne ve stejné domácnosti.

V první, teoretické části je nejprve pozornost zaměřena na vymezení pojmu mediální sociální sítě, definování charakteristik sociálních sítí Facebook, Instagram a Skype. Zároveň jsou zde zmíněny i vybrané Statistiky užívání sociálních sítí nejen ve světě, ale také v České republice. Následující kapitola této části práce je věnována vymezení pojmu sociální interakce, včetně popsání typů interakcí, vyskytujících se na zkoumaných sociálních sítích. Závěrečná kapitola teoretické části byla vyhrazena pojmu komunikace. Zde jsem se zaměřil zejména na definování tohoto pojmu, popsání motivů, které ke komunikaci mohou vést a dále na charakterizování internetové komunikace, její možnosti, náležitosti a také její výhody i nevýhody. V neposlední řadě je zde pozornost věnována také Mezigenerační internetové komunikaci v rodině.

Druhá, praktická část se nejprve věnuje metodice. Zde je blíže popsán cíl této magisterské práce, výzkumná metoda a design výzkumu. Jsou zmíněny i výzkumné otázky, podrobněji popsána volba vzorku a také představení všichni informanti/ky výzkumu. Poté následuje kapitola analýza dat, kde je blíže popsán způsob, jakým analýza probíhala. Další kapitolou jsou výsledky výzkumu. Tady jsou v jednotlivých tématických celcích, kategoriích a podkategoriích interpretována všechna důležitá zjištění. Závěrečné shrnutí potom nabízí odpovědi, na mnou stanové výzkumné otázky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SOCIÁLNÍ SÍTĚ

V této kapitole bude pozornost věnována sociálním sítím, a to zejména se zaměřením na komunikaci jejich prostřednictvím. Nejprve budou sociální sítě definovány a následně bude popsáno, jakým způsobem sociální sítě fungují. Dále budou v kapitole stručně zmíněny základní charakteristiky třech nejrozšířenějších sociálních sítí mezi českými uživateli (Facebook, Instagram, Skype). V neposlední řadě se pozornost kapitoly zaměří také na statistiky užívání sociálních sítí ve světě i v České republice.

1.1 Definice mediálních sociálních sítí

Pojem sociální síť je pro tuto práci nezbytný, a proto bude v této podkapitole definován a stručně vysvětlen. Sociální sítě, tak jak jsou známy dnes, se začaly rozvíjet už v 90. letech dvacátého století. Už v té době se objevovaly první osobní profily a skupiny přátel. Tyto první sociální sítě se staly předchůdci těch dnešních, mezi které patří Facebook, Twitter, Instagram, MySpace, LinkedIn, Google+, Tumblr a mnohé další. Ve svých počátcích se sociální sítě zaměřovaly zejména na komunikaci mezi vysokoškolskými studenty. To už však v dnešní době neplatí, jelikož se sociální sítě rozšířily mezi širokou veřejnost a „*dnešní sociální sítě jsou skutečným fenoménem. Mají miliony členů a už se neomezují jen na studenty, i když je jich stále téměř polovina.*“ (Kulhánková, Čamek, 2010, s. 9)

Pospíšil a Závodná definují sociální síť jako „*společný prostor na internetu, který umožňuje uživatelům založit vlastní profil a komunikovat s ostatními uživateli.*“ (Pospíšil, Závodná, 2009) Podle danah boyd Nicole B. Ellison se sociální sítě staly fenoménem v roce 2003, kdy Friendster přitáhl pozornost masových médií. Od té doby si sociální sítě získaly miliony uživatelů různých věkových kategorií po celém světě. Tyto autorky definují sociální síť jakožto webově založenou službu, která jedinci poskytuje možnost: a) vytvořit si veřejný nebo alespoň částečně veřejný profil v rámci daného systému, b) formulovat si list dalších uživatelů, se kterými sdílí informace, c) prohlížet a procházet seznam kontaktů, se kterými sdílí informace. (Boyd a Ellison, 2007) Autorky tak definují společné prvky různých sociálních sítí. Všechny sociální sítě vyžadují pro jejich plné užívání vytvoření profilu uživatele (Facebook definuje profil takto: „*Profil je sbírka fotek, příspěvků a aplikací, které vyprávějí váš příběh.*“). Zároveň je na většině sociálních sítí možné vytvořit si list „přátel“ (př. Facebook) nebo „sledujících“ (př. Twitter, Instagram). S těmito přáteli nebo sledujícími pak uživatel sdílí informace, fotografie a zároveň má možnost prohlížet si všechny jejich příspěvky. Přičemž ne každý

uživatel je z hlediska sdílení informací a nahrávání obsahů aktivní. Bednář 2011 rozlišuje pět různých typů chování uživatelů:

- Aktivní uživatel – **tvůrce poskytovatel obsahu** (Tito uživatelé/ky jsou zejména na Facebooku menšinově zastoupeni. Jedná se o lidi, kteří skutečně svým přátelům poskytují hodnotné obsahy. Jedná se zejména o různou formu statusů nebo fotografií, které jsou dále šířeny i mezi uživatele mimo okruh přátel.)
- Aktivní uživatel – **hodnotič a distributor** (Takovýto aktivní uživatel se vyznačuje zejména tím, že aktivně přidává komentáře k příspěvkům ostatních uživatelů. Zároveň je také ochoten tyto obsahy dále sdílet.)
- Pasivní uživatel – **hodnotič obsahu** (Hodnotiči obsahu jsou většinou charakterističtí tím, že využívají sociální síť poměrně pasivně. Ve většině případů však neodolají tlačítku „to se mi líbí“, a tak alespoň dávají najevo, které obsahy je zaujaly, a které nikoliv.)
- Pasivní uživatel – **pozorující autorita** (Jedná se o uživatele, kteří mají na sociální síti spoustu přátel, pravidelně se připojují, avšak nejsou ochotni příliš interagovat. Nepřidávají komentáře a celkově i málo hodnotí.)
- Pasivní uživatel – **pozorovatel** (Pozorovatel se zapojuje do komunikace na sociální síti pouze minimálně. Tito uživatelé/ky nejen že nehodnotí ani nepřidávají komentáře, navíc však téměř vůbec nekomunikují. Jedná se o typ uživatelů, který se sociální síti pracuje pouze z nutnosti.)

(Bednář, 2011)

Dalším jednotčím prvkem většiny tzv. „social network sites“ je to, že namísto navazování nových kontaktů, slouží spíše k utužování těch kontaktů, které by uživatel měl i ve svém „offline“ životě. Právě možnost těchto propojení s uživateli, se kterými máme skutečnou vazbu i ve svém reálném životě a tudíž i možnost snadné a efektivní komunikace, se stává hlavním důvodem, proč se lidé ve většině případů rozhodnou pro registraci na sociální síti. Boyd říká, že nejrozšířenější sociální síť Facebook, umožňuje zejména mladším uživatelům, stýkat se se svými přáteli a také rodinou i v situacích, kdy se nemohou setkat v reálném prostředí. Z toho plyne, že sociální síť mohou mladým uživatelům usnadnit komunikaci s jejich rodiči nebo prarodiči v reálném čase i v případě, kdy se každý z nich nachází v různých koutech světa. Van Dijk (2006) tvrdí, že pokud tyto lidé mají k dispozici komunikační technologie, která jim umožní interagovat se svými blízkými i na větší vzdálenosti, může to výrazně zvýšit kvalitu jejich sociálních vztahů. Na druhou stranu, by tyto moderní

technologie, v žádném případě neměly nahrazovat komunikaci tváří v tvář, spíše ji doplňovat. (Dijk, 2006: 3)

Jak již bylo zmíněno výše, komunikace s již existujícími přáteli nebo rodinou tvoří výrazně vyšší podíl času stráveného na dané sociální síti než navazování nových kontaktů. Dle předchozího výzkumu, je podíl této komunikace u Facebooku výrazně vyšší než například u sociální sítě MYSpace rozšířené zejména ve Spojených státech. (boyd, 2008) V českém prostředí, kde je právě Facebook nejrozšířenější a dominující sociální sítí mezi uživateli všech věkových kategorií, tak můžeme předpokládat, že si zde lidé vytvářejí své osobní profily právě za účelem komunikace. (boyd a Ellison, 2007)

Celosvětově se v posledních několika letech stávají sociální sítě dominantním nástrojem komunikace a to zejména mezi mladými lidmi. Výzkum *Social Anxiety and Usage of Online Technological Communication Tools among Adolescents (2013)* prokázal, že pro dospívající mladé lidi je přístup k internetu ať už to přes počítač či mobilní telefon téměř nezbytný. Podle výsledků této studie, patří sociální sítě a tzv. „instant messages“ na sociálních sítích společně s mobilními SMS zprávami k nejdůležitějším komunikačním prostředkům mezi dospívajícími. Naopak email je studenty středních škol využíván ke komunikaci v online prostředí pouze výjimečně. (Sisman; Yoruk; Eleren, 2013) Komunikace prostřednictvím sociálních sítí tak tvoří největší část online komunikace a má také významný podíl na komunikování mezi mladými lidmi vůbec. V následujících podkapitolách stručně popíšeme, jakým způsobem fungují tři vybrané sociální sítě – Facebook, Instagram a Skype, které slouží ke komunikaci a patří mezi českými uživateli mezi nejhojněji využívané.

1.2 Facebook

Facebook byl založen roku 2004 Markem Zuckerbergem, bývalým studentem Harvardu. Z počátku byl Facebook určen jen pro studenty vysokých škol a pro veřejnost se otevřel až o dva roky později, tedy v roce 2006 (pro kohokoliv staršího 13 let). V současnosti se jedná o světově nejrozšířenější a nejoblíbenější sociální síť, o čemž svědčí i jeho 1,4 miliardy aktivních uživatelů (z toho jej denně používá více než 890 milionů uživatelů, z nichž 82,4 % je mimo USA a Kanadu)

Podle oficiálních stránek Facebooku jej lidé používají k tomu, aby zůstali v kontaktu se svými přáteli a rodinou, objevovali, co je ve světě nového a sdíleli to, co jim připadá zajímavé. (Facebook, 2015)

Na rozdíl od různých anonymních chatů a sociálních sítí, které pochází z našeho prostředí (Lide.cz, xchat.cz, libimseti.cz) je pro Facebook typické uvádět na profilu uživatele jeho skutečné jméno, často také věk, adresu bydliště, telefonní číslo, email, dosažené vzdělání, zaměstnání atd., záleží jen na tom, kolik osobních informací je uživatel ochoten poskytnout a tím pádem také sdílet s ostatními. K tomu, aby se uživatel mohl na Facebook zaregistrovat musí být starší 13 let a provést bezplatnou registraci (Facebook na svých stránkách tvrdí, že byl, je a bude zdarma) prostřednictvím emailu. Potom si může začít vyplňovat již zmíněný profil uživatele, označit své rodinné příslušníky a svého partnera, vkládat příspěvky, fotografie a přidávat si „přátele.“ Navazování vztahů na Facebooku funguje přes tzv. přátelství. Uživatel si vyhledá dalšího uživatele (kterého ve většině případů už zná ze skutečného života) a přidá si ho do seznamu přátel. Přitom oba dva musejí přátelství odsouhlasit a potvrdit, že chtějí být na Facebooku viděni jako přátelé.

Komunikace mezi přáteli a rodinou na Facebooku může probíhat hned několika různými způsoby. Facebook nabízí všem svým uživatelům možnost chatu. Toto chatování je založeno na bázi instant messages, jež známe například ze Skype nebo z kdysi oblíbeného komunikátoru ICQ. Zprávy mají možnost vidět pouze odesílatel a příjemce. Jedná se tak o obdobu emailu nebo SMS zprávy s tím rozdílem, že se komunikace odehrává v reálném čase. (Boyd a Ellison, 2007: 2) Pochopitelně je komunikace prostřednictvím chatu možné využít pouze s online uživateli. S těmi je dále také možné vést hromadnou konverzaci nebo dokonce vide hovor. Uživateli, který právě není dostupný, je tedy offline, je možné poslat buďto veřejnou zprávu na jeho *zed'* – zprávu uvidí i ostatní uživatelé/ky nebo zprávu soukromou (podobně jako email). Tyto zprávy si potom uživatel, kterého se snažíme dosáhnout, bude moci přečíst, jakmile se opět přihlásí na svůj profil.

K tomu, aby lidé na Facebooku mohli snadněji utvářet společenství a efektivněji komunikovat ve větším počtu, slouží tzv. skupiny. Facebook nabízí každému uživateli možnost vytvořit nějakou skupinu pro lidi se společným zájmem. Do této skupiny může později přidat další uživatele, kteří tento zájem sdílí (může se jednat o skupinu lidí, kteří fandí stejnému týmu, o pracovní skupinu, skupinu přátel, spolužáků, rodinu atd.) Členové skupiny potom vidí příspěvky jejich členů odděleně od ostatních příspěvků a nemusí tak složitě vyhledávat statusy nebo přidávané fotografie uživatelů, kteří je zajímají. Takové skupiny jsou často vytvářeny právě rodinnými příslušníky, přáteli, spolubydlícími nebo spolužáky. Například v případě, kdy chce uživatel Facebooku sdělit všem svým spolužákům nějakou novinku, má možnost uveřejnit ji na stránce skupiny.

Na závěr je třeba zmínit, že výše zmíněné a popsané funkce nejsou to jediné co Facebook svým uživatelům nabízí, avšak pro účely této diplomové práce budou další funkce shrnuty jen stručně. Velmi často hrají lidé na Facebooku online hry (mezi nejznámější patří Farmville a CandyCrush) nebo vyplňují různé kvízy apod. Se stoupajícím počtem uživatelů bývá Facebook, ale i další sociální sítě stále častěji využíván také k reklamním účelům. Každý uživatel si má možnost v nastavení svého profilu zadat a posléze zaplatit reklamu svého produktu. Této služby nevyužívají jen soukromí obchodníci, ale zejména velké společnosti, pro které je Facebook poměrně levným prostředkem reklamy.

1.3 Instagram

Sociální síť Instagram je stále poměrně nová, ve světě totiž funguje teprve od roku 2010. Hned na úvodní straně této sociální sítě ji její zakladatelé Kevin Systrom a Mike Krieger definují takto: „*Instagram je rychlý, hezký a zábavný způsob, jak se podělit o zážitky s přáteli a rodinou.*“ (Instagram, 2015) Jedná se o sociální síť s více než 300 miliony uživatelů po celém světě, kteří mezi sebou každý den sdílí více než 60 milionů fotografií. Instagram primárně funguje jako mobilní aplikace, která svým uživatelům umožňuje pořídit fotografii, upravit ji a nahrát na jejich instagramový profil přímo z chytrého telefonu. Bez nainstalování aplikace Instagram do mobilního telefonu není možné provést registraci ani později přidávat fotografie. Skrze počítač má uživatel možnost editovat svůj profil, prohlížet si fotografie uživatelů, které sleduje, přidávat komentáře, označovat fotografie, které se mu líbí. Zbylou část funkcí je však možné plně využít pouze skrze již zmíněnou aplikaci v mobilním telefonu.

Na Instagramovém profilu jsou zobrazeny fotografie, které uživatel vyfotil, rovněž je možno nahlédnout na fotografie, na kterých je uživatel označen jinými uživateli. Na Instagramové „zdi“ pak každý uživatel vidí fotografie těch uživatelů, u kterých si sám zvolil, že bude jejich aktivity sledovat. Každý uživatel má možnost označit svůj profil jako soukromý. V takovém případě, pokud chce někdo jiný vidět jeho fotografie, musí být na Instagramu registrován a zároveň musí odeslat žádost a vyčkat na schválení daným uživatelem.

Důležité je zmínit, že Instagram nenabízí žádnou formu chatu. Jedinými způsoby, jak mezi sebou uživatelé/ky komunikují, jsou fotografie, případně zanechání „like“ nebo komentáře u fotografie. Pokud uživatel vyfotí nějakou fotografii, kterou nechce publikovat na svém profilu, ale rád by se o ni podělil s nějakým kamarádem, rodinným příslušníkem nebo určitou skupinou sledujících nabízí se mu možnost odeslat ji jako tzv. *direct*. To znamená, že obrázek

nebo fotografie bude odeslán pouze vybranému uživateli popřípadě skupině uživatelů a nikdo jiný k ní nebude mít přístup.

Jak již bylo zmíněno na začátku, jedná se tak o trošku jinou sociální síť, která svým uživatelům umožňuje sdílet se svými přáteli či rodinou zážitky. Rodiče a prarodiče tak mohou přímo vidět, co jejich potomek dělá a co zrovna ve svém životě zažívá. Samozřejmě toto platí oběma směry. I mladí lidé tak mají možnost skrze fotografie nahlédnout zpět do svých domovů.

1.4 Skype

Ačkoliv se program Skype mezi sociální sítě běžně neřadí, pro účely této diplomové práce jsem se rozhodl pracovat i s tímto programem, protože bývá pro internetovou komunikaci mezi rodinnými příslušníky různých věkových kategorií hojně používán.

Skype slouží komunikaci mezi přáteli, rodinnými příslušníky i firmami. Společnosti využívají video hovory pro pořádání online konferencí. Rodině a přátelům Skype nabízí možnost zdarma komunikovat v případech, kdy nemají možnost mluvit spolu tváří v tvář. Přes skupinové chaty a skupinové video hovory je možné vytvářet plány na víkend nebo se s přáteli a rodinou podělit o zážitky.

Skype po nainstalování do některého z níže zmíněných zařízení (počítače, notebooku, smartphonu, tabletu nebo televize) a založení profilu již nevyžaduje žádnou další správu profilu, aktualizování informací, nahrávání fotografií atd. Právě pro tuto svou jednoduchost je Skype i po letech na trhu mezi uživateli stále populární.

Jelikož byl tento program vytvořen pouze za účelem efektivní komunikace prostřednictvím internetu, dali si jeho tvůrci záležet na tom, aby měl uživatel skutečně pestrý výběr možností, jak se nejvhodnějším způsobem spojit se svými blízkými, rodinou, přáteli nebo obchodními partnery. Skype svým uživatelům zdarma nabízí hlasové hovory a video hovory s dalšími uživateli, posílání zpráv (i offline uživatelům), sdílení souborů, sdílení obrazovky nebo skupinové video hovory. Za poplatek potom Skype dále nabízí volání na mobilní telefony i pevné linky nebo posílání SMS zpráv na mobilní telefony. Jedná se tak o výjimečný komunikační nástroj, který kombinuje všechny možné způsoby komunikace v online prostředí. Navíc jsou všechny tyto služby uživatelům dostupné z počítače, notebooku, tabletu, chytrého telefonu nebo dokonce z některých typů televizorů. (Skype, 2015) Zde je důležité zmínit, že oproti klasickým sociálním sítím Skype vyžaduje stáhnutí programu z webové stránky a následnou instalaci do zařízení.

1.5 Statistiky užívání sociálních sítí

Jak již bylo v této kapitole zmíněno, sociální sítě jsou fenoménem současné doby. Podle Hampton, Goulet, Rainee a Purcell v roce 2011 79 % dospělých Američanů používalo internet a 59 % těchto dospělých uživatelů mělo profil alespoň na jedné sociální síti. Z toho celých 92 % lidí užívalo jako jejich hlavní a nejnavštěvovanější sociální síť Facebook. Rovněž se ukázalo, že se zvyšuje průměrný věk dospělých uživatelů sociálních sítí. V roce 2008 byl průměrný věk dospělého uživatele registrovaného na sociální síti 33 let a v roce 2011 (jen o 3 roky později) už 38 let. Je tedy patrné, že se na sociální sítě stále častěji registrují i starší lidé a je možné předpokládat, že věk průměrného dospělého uživatele sociálních sítí bude i nadále růst.

Průměrně měl na Facebooku každý ze zkoumaných osob tohoto výzkumu (celkem vzorek tvořilo 2255 osob starších 18 let) 229 přátel, z čehož 19 % tvořila rodina. Zbytek seznamu přátel patřil kamarádům, spolupracovníkům, spolužákům, sousedům a malá část (7 %) byla zastoupena lidmi, které uživatelé/ky neznají osobně. Zde je tedy patrné, že sociální sítě skutečně slouží spíše k udržování vztahů s lidmi, se kterými mají uživatelé/ky určitý vztah i ve skutečném životě. (Hampton, Goulet, Rainee, Purcell, 2011)

Další studie, která byla zaměřena na užívání Facebooku a vedena Hassem (2006) prokázala, že se průměrný uživatel přihlásí na svůj účet alespoň 6x denně. Raacke and Bonds-Raacke (2008) prováděli výzkum mezi univerzitními studenty a zjistili, že studenti využívají sociálních sítí k tomu, aby zůstali ve styku se svými přáteli a rodinou, seznámili se s novými lidmi, nahrávali fotografie a sledovali fotografie ostatních přátel. Zároveň 87 % informantů tohoto výzkumu vypovědělo, že na Facebooku tráví alespoň 2,5 hodiny denně nebo více.

Zajímavá zjištění přinesl také výzkum prováděný mezi vysokoškolskými studenty (Kujath, 2011), podle kterého 75 % ze zkoumaných 183 studentů používá sociální sítě místo komunikace tváří v tvář a to zejména tehdy, když si domlouvají plány se svými přáteli a rodinou nebo s nimi komunikují v případech, kdy se nemohou setkat osobně. (Powell, Wayne; Gray, Geneva; Reese, 2013) Celkově je tedy patrné, že mezi vysokoškolskými studenty nalezneme podstatnou část z uživatelů sociálních sítí. Podle nedávného výzkumu, celých 90 % studentů vysokých škol používá sociální sítě a 97 % z nich je dokonce každodenními uživateli. (Smith & Caruso, 2010). Z předešlých výzkumů můžeme vyzorovat, že mezi studenty vysokých škol ve světě, jsou sociální sítě velmi populární a často využívané. A jak již bylo zmíněno

dříve, současně se také stále častěji stávají uživateli i starší lidé a tím pádem se zvyšuje věk dospělého uživatele sociální sítě.

Podobný trend můžeme zaznamanet také v České republice. Podle údajů Českého statistického úřadu, se *"mezi lety 2005 a 2009 v České republice téměř zdvojnásobil počet uživatelů Internetu ve věku 16-74 let (32 % v r. 2005, 60 % v r. 2009)."* (ČSU 2012) Z toho 90% lidí ve věku 65 - 74 let, kteří Internet aktivně užívají, jej využívají převážně ke komunikaci. V České republice v roce 2009 komunikovalo prostřednictvím Internetu *"43 % uživatelů internetu (...)"* (což je výrazně více, než celoevropský průměr, který v uvedeném roce činil 26 %). (ČSU 2012) Vzhledem k nekončícímu rozmachu sociálních sítí v ČR, se dá předpokládat, že je toto číslo v současnosti ještě vyšší. Z uvedených statistických údajů vyplývá, že se internet a sociální sítě stávají stále častěji podstatnou součástí života také dospělých osob.

2 SOCIÁLNÍ INTERAKCE

Tato kapitola bude převážně věnována definování sociální interakce a jejich náležitostí. Nejprve budou uvedeny obecné charakteristiky sociální interakce a posléze, aby bylo možné lépe pochopit interakci na sociálních sítích, bude podstatné určit, o jaký typ interakce se jedná. Pozornost tedy bude věnována i popsání různých typů interakce podle Johna B. Thompsona. Bude se jednat o rozdělení na sociální interakci tváří v tvář, mediovanou interakci a mediovanou kvaziinterakci. V neposlední řadě bude cílem této kapitoly také aplikovat Thompsonovo rozdělení sociální interakce na interakci prostřednictvím sociálních sítí.

2.1 Charakteristika sociální interakce

„Když se lidé mijejí, vrhnou na sebe letmý pohled a ihned zase očima uhnou, předvádějí chování, které Erving Goffman (1967, 1971) nazývá zdvořilou nevšímavostí. Projevuje se jako netečnost a v mnohých situacích ji lidé od druhých vyžadují, i když to neznamená, že druhou osobu ignorují.“ (Giddens, 2009) Podle Giddense je však i taková zdvořilá nevšímavost sociální interakcí. Sociální interakci se tedy nelze vyhnout a dochází k ní všude kolem nás. Sociální interakce je proces, vzájemného působení individuí nebo skupin (Přičemž interakce mezi jednotlivci se vyznačuje vyšší mírou spolupráce a nižší mírou soutěživosti než interakce mezi skupinami. (Hewstone, 2006))

Lidé si mezi sebou vytvářejí vztahy a prostřednictvím svého konání (svých aktivit) se navzájem ovlivňují. Jakmile se dva nebo více jedinců ocitnou v interakci, jakýkoliv další projev jednoho z nich, je projevem k tomu druhému. Jedná se tak o vzájemný kontakt a tudíž dochází k propojování aktů chování a výměně obsahů. Každý člověk je tak zároveň „*tak trochu i ten druhý*“ tvrdí Vymětal (1987: 53). Janoušek dále říká, že „*interakce, vzájemné působení umožňuje porovnávat původní aktivity účastníka interakce s jeho reakcí na reakci druhého účastníka, kterou sám vyvolal. V rámci tohoto kontextu lze objektivněji soudit, jaká byla skutečná příčina chování, než se dá usoudit z jednotlivé aktivity či reakce.*“ (Janoušek, 1987: 35) Dalo by se tedy říci, že interakce já zároveň vlastní sebereflexí a poznáváním druhého. (Řezáč, 1998)

Podstatou sociální interakce je komunikace (té se budeme podrobněji věnovat v následující kapitole). Strnadová říká, že sociální interakce je ve vztahu ke komunikaci pojmem nadřazenějším a obecnějším. (Strnadová, 2011) Komunikace v procesu sociální interakce může mít povahu verbální nebo neverbální. Jedná se tak o jakoukoliv možnou promluvu

s přáteli, zdvořilostní fráze, které ráno prohodíme s kolegou v práci nebo o náhodný oční kontakt s neznámým člověkem jedoucím ve stejné tramvaji. Jsou to právě sociální interakce, které našemu jednání dávají formu a vytváří strukturu. Pouze studiem takovýchto každodenních interakcí jednotlivých lidí můžeme odhalit, jak tito lidé jednají, aby utvářeli realitu.

Všechny interakce jsou nějakým způsobem situované v určitém prostoru a trvají konkrétní dobu. „*Naše činnost v průběhu dne je tedy „rozdělena do zón v čase i v prostoru.“*“ (Giddens, 2009) Každý dospělý člověk i dítě tak tráví čas v různých zónách v různých dnech podobně. Například dospělí lidé každý den pracují od 8 do 17 hodin, zatímco jejich děti od 8 do 14 hodin navštěvují školu. Tato doba, kterou děti tráví ve škole a rodiče v práci představuje jednu jejich zónu v čase i v prostoru. Stejně tak je rozdělen do zón i celý týden. Pro většinu dospělých lidí platí, že od pondělí do pátku chodí do práce a o víkendu nepracují (pondělí až pátek je zóna pracovní, víkend potom zóna osobního volna). K překonávání a k procházení mezi těmito zónami (mezi jednotlivými zónami i zónami dnů nebo týdnů) je nutné překonat prostor. Po cestě do práce nebo školy překonáváme prostor pěší chůzí, jízdou automobilem nebo autobusem.

Giddens zmiňuje internet jako příklad „*úzkého propojení našeho sociálního života s řízeným uspořádáním prostoru a času.*“ (Giddens, 2009) Právě internet můžeme snadno využívat k interakci s lidmi kdekoliv na světě, a to ať už s lidmi, které nikdy nepotkáme nebo s našimi blízkými. Podle Thompsona tak díky využití technických prostředků můžeme překonávat časová a prostorová omezení, která jsou typická pro interpersonální interakci face-to-face. Telekomunikační technologie společně s internetem dovolují překonávat velké vzdálenosti bez nutnosti fyzického přesunu sdělení, tím pádem odpadá prodleva, kterou transport nutně zapříčiňoval. (Thompson, 2004)

Život bez internetu a bez možnosti využít jej k interakci si většina lidí v dnešní době už téměř nedokáže představit. I přesto, tento typ interakce stále nepřevládá a lidé si cení přímého kontaktu. Interakce prostřednictvím internetu (a tedy i sociálních sítí) je spíše doplňkem komunikace tváří v tvář a to zejména v době její absence. Důkazem jsou nejrůznější rodinné oslavy, přednášky na vysokých školách i pracovní schůzky. Tyto důležité události ve většině případů stále probíhají osobně, nikoliv přes videokonference.

Bodenová a Molotch (1994) to nazývají naléhavou potřebou fyzické blízkosti (nebo také afiliace). To je potřeba lidí, zažívat interakci osobně, potřeba vzájemné blízkosti a přítomnosti. Tato touha být co nejvíce v kontaktu s ostatními reprezentuje pohnutku, „*na jejímž základě lidé vyhledávají optimální rozsah sociálního kontaktu.*“ (Hewstone, 2006: 421) Lidé

se rádi sdružují s ostatními lidskými bytostmi a velkou část svého života tráví ve společnosti dalších lidí. Jedním z nejviditelnějších příznaků nedostatku afiliace je osamělost. Tu můžeme definovat jako nedostatek kvality i kvantity sociálních vztahů. Weisse říká, že osamělost může mít dvě různé podoby, a to: emoční osamělost a sociální osamělost. Emoční osamělost bývá způsobena absencí životního partnera, sociální osamělost potom indikuje absenci přátel. Pokud jedinci zažívají samotu, pátrají po sociálním kontaktu tak dlouho, dokud není jejich pud afiliace nasycen. (Hewstone, 2006)

Je tedy možno předpokládat, že v moderní společnosti mohou lidé po sociálním kontaktu pátrat také prostřednictvím sociálních sítí, které jim pomohou překonat čas a prostor v případě, kdy jsou jim jejich blízcí vzdáleni (pocit samoty se tak může snadno stát důvodem k registraci na sociální síti).

2.2 Druhy sociálních interakcí

Podle Johna B. Thompsona je možné rozlišit tři různé typy sociální interakce. Prvním typem je klasická **interakce tváří v tvář**. Interakce tváří v tvář se odehrává v jednom čase a prostoru, což umožňuje využití nejpestřejšího spektra symbolů včetně neverbální komunikace. Účastníci komunikace se na sebe mohou usmát, zašklebit nebo pokynout k souhlasu. Jelikož tento typ interakce vyžaduje, aby byli interagující ve společné přítomnosti, musejí tak nutně sdílet čas a prostor, ke kterému mají možnost se i vztahovat (mohou užívat ukazovací výrazy „tady, tohle, tamto“). Tento typ interakce umožňuje mluvčímu na předmět, o kterém hovoří fyzicky ukázat, což mu poskytuje sílu eliminovat případné nejasnosti či nedorozumění. Thompson říká, že *„Interakce tváří v tvář je svou povahou dialogická, a to v tom smyslu, že obecně vzato představuje dvousměrný informační a komunikační tok.“* (Thompson, 2004: 70)

Druhý typ představuje **interakce mediovaná** (zprostředkovaná). Zde můžeme zařadit psanou korespondenci, telefonát nebo komunikaci prostřednictvím internetu. Zprostředkovaná, mediovaná interakce tedy vyžaduje využití technického média (telefonu nebo v našem případě internetu), které umožňuje přenos informací k příjemcům, kteří jsou vzdáleni v čase, prostoru nebo v obou rozměrech, a není tak možné uskutečnit interakci tváří v tvář. Hlavním rozdílem mezi interakcí tváří v tvář a mediovanou interakcí je, že *„Účastníci nesdílejí stejný časoprostorový rámeček, k němuž by mohli odkazovat, a nemohou tedy předpokládat, že by ostatní mohli porozumět ukazovacím výrazům, které použijí. Proto musí neustále zvažovat, kolik informací o kontextu je potřeba do komunikace vložit.“* (Thompson, 2004: 71) Zprostředkovaná interakce zároveň umožňuje účastníkům využít užší paletu symbolických prvků.

Při komunikaci prostřednictvím sociální sítě tak musejí komunikující oželit gesta nebo mimi-ku, které mohou částečně nahradit pouze emotikony. Tím, že účastníci nemají možnost využít tak širokou škálu symbolických prostředků, je více obtížné snížit nejednoznačnost jejich sdělení. Což může vyústit k častějším nedorozuměním.

Posledním typem sociální interakce je **mediovaná kvaziinterakce** (jedná se o masovou mediální komunikaci prostřednictvím novin, televize, rozhlasu i internetu). Tento třetí typ sociální interakce se od předchozích dvou zásadně liší zejména tím, že nezaměřuje svou pozornost na konkrétní osoby. Sdělení mediované kvaziinterakce jsou zaměřena na neurčitou sumu potencionálních příjemců. Druhým zásadním rozdílem mezi mediovanou kvaziinterakcí a na druhé straně interakcí tváří v tvář a zprostředkovanou interakcí je to, že mediovaná kvaziinterakce je svou povahou monologická (jinými slovy tedy můžeme říci, že v ní převládá jednosměrný tok komunikace). Člověk, který poslouchá rozhlas, je spíše příjemcem sdělení. Jedná se tak o „*uspořádanou, strukturovanou situaci, v níž se někteří jedinci primárně zabývají produkcí symbolických sdělení pro jiné, kteří nejsou fyzicky přítomni.*“ (Thompson, 2004: 72)

Thompson samozřejmě není jediným autorem, který se zabýval typologií sociálních interakcí. Podobně klasifikovala sociální interakci i Klicperová. Ta přichází se třemi úrovněmi sociálních interakcí, dle jejich míry zprostředkovanosti:

- **Proximální sociální úroveň** – Tento typ sociální interakce je prakticky shodný s Thompsonovou face-to-face interakcí. Jedná se o přímou, nezprostředkovanou sociální interakci.
- **Mediální úroveň** – Na tuto úroveň dle Klicperové patří veškerá zprostředkovaná interakce.
- **Distální úroveň** – Touto úrovní má autorka namysli jakoukoliv interakci se společenskými institucemi, ale také hodnotami („*jde vlastně o vztah k produktům bezprostředních vztahů*“)

(Klicperová, 1986: 13)

Konkrétní interakce v běžném životě však neprobíhají vždy pouze tak, jak je výše uvedeno. Mnoho složitějších interakcí probíhajících v každodenním životě kombinuje výše zmíněné typy interakcí (partneři mohou interagovat face-to-face a zároveň sedět u televize a být tudíž vystaveni kvaziinterakci). V následující podkapitole bude zařazena interakci prostřednictvím sociálních sítí (které kombinují větší množství různých komunikačních kanálů) do Thompsonovy typologie.

2.3 Typy sociálních interakcí objevující se na sociálních sítích

Jak již bylo výše naznačeno, tato podkapitola se bude věnovat zařazení interakcí na sociálních sítích do zmíněné Thompsonovy typologie. Mnou zkoumané sociální sítě (Facebook, Instagram, Skype) poskytují různé možnosti interagování a tudíž i kombinují různé typy interakcí. S jistotou však můžeme vyřadit interakci tváří v tvář. I přesto, že Facebook a Skype nabízejí video hovory, a tak je skrze ně možné vidět druhého účastníka interakce, používat gesta nebo ukazovat na předměty, chybí sdílení stejného časoprostorového rámce. Zároveň z povahy sociálních sítí vyplývá, že interakce jejich prostřednictvím je vždy nějakým způsobem mediována (počítač, notebook, chytrý telefon atd.).

Další dva typy interakcí (mediovaná a kvaziinterakce) jsou však na sociálních sítích hojně využívány a kombinovány. Například nejrozšířenější sociální síť Facebook umožňuje svým uživatelům skrze *chat* nebo posílání zpráv mediovanou interakci. Uživatel si zvolí dalšího konkrétního uživatele, se kterým chce interagovat. Jejich interakce je mediována nějakým technologickým zařízením, dialogická a zároveň účastníci interakce nesdílí stejný prostor a čas. Na stejném principu probíhá i interakce v komunikačním nástroji Skype. Pokud se na Skype podíváme blíže, zjistíme, že jiný typ než interakci zprostředkovanou neumožňuje (vždy je nutné, vybrat si pro interakci konkrétního druhého uživatele – nemůže tedy docházet ke kvaziinterakci, zároveň, jak již bylo zmíněno, je interakce vždy mediována a její účastníci nesdílí stejný čas a prostor).

Na druhou stranu Facebook i Instagram umožňují vedle interakce mediované i mediovanou kvaziinterakci. V případě Instagramu se jedná o zprostředkovanou (mediovanou) interakci pouze tehdy, kdy uživatel posílá ostatním uživatelům tzv. *directy* (fotografie je poslána přímo vybranému uživateli) nebo píše komentáře, ve kterých označí druhého uživatele jako příjemce zprávy. Naopak jestliže uživatel zveřejní fotografii na svém profilu, jedná se o mediovanou kvaziinterakci. Fotografie potom může vidět kdokoliv z lidí, kteří mají daného uživatele v seznamu osob, které „sledují“ (nebo i lidé cizí, v případě, že uživatel nemá nastaven profil jako soukromý). Příjemce zprávy (fotografie) tak není žádný určitý jedinec, nýbrž do jisté míry „neurčitá suma potenciálních příjemců“. (Thompson in Reifová, 2004: 91) Obdobně funguje i nahrání statusu na sociální síti Facebook. Jakmile některý z uživatelů Facebooku zveřejní na svém profilu libovolný status, mohou si jej přečíst všichni ostatní spřátelení uživatelé/ky. Opět se tedy jedná o zprávu se spíše monologickou povahou a tedy o mediovanou kvaziinterakci.

3 INTERPERSONÁLNÍ KOMUNIKACE

„Komunikace představuje moc. Kdo se naučí ji efektivně využívat, může změnit svůj pohled na svět i pohled, kterým svět pohlíží na něj.“

Anthony Robbins

V této části práce bude pozornost upírána zejména na pojem komunikace, jakožto nejvýznamnější typ sociální interakce. Počáteční podkapitola bude věnována definování samotného pojmu komunikace. Dále budou zmíněny různé motivy ke komunikování. Posléze se kapitola bude více zaměřovat na komunikaci prostřednictvím internetu. Zde budou uvedeny charakteristické vlastnosti internetové komunikace a čtenář bude seznámen s různými způsoby komunikování v online prostředí. V rámci této podkapitoly bude představeno také to, jakým způsobem může být internetová komunikace dělena a budou zmíněny některé její výhody a nevýhody. V poslední části této kapitoly potom bude stručně zmíněna mezigenerační komunikace v internetovém prostředí v rámci rodiny.

3.1 Komunikace

Pojem komunikace je velmi široký a může být v různých kontextech využíván odlišnými způsoby. Samotné slovo komunikace je odvozeno od latinského *communicare*, což v češtině znamená produkci, výměnu sdělení skrze znakové systémy. Vybíral zmiňuje vztah lidské komunikace a interakce. Podle něj je interakce širším pojmem, který zahrnuje i předávání informací či dokumentů člověku, kterého neznáme, případně nějaké instituci přes prostředníka. Interagovat můžeme i s někým, kdo ve skutečnosti neexistuje. Komunikaci pak lze vzhledem k interakci vymezit jako „*interakci pomocí symbolů*“ (například gest, jazyka nebo obrazů). (Vybíral, 2005)

Termín komunikace má interdisciplinární charakter, používá se tak v řadě různých vědních oborů. Například v psychologii jde o sebezpřítání a sebezpotvrzování. (Strnadová, 2011) V naučných slovnících většinou pojem „komunikace“ značí jevy, jež jsou nástrojem propojení lidí, jejich vzájemného styku a výměny myšlenek. Podle Janouška (1968) je komunikace „*sdělováním významů v sociálním chování a v sociálních vztazích lidí*“ Podobně definuje komunikaci i M. Nakonečný: „sdělování určitých významů v procesu přímého nebo nepřímého sociálního kontaktu“ (Nakonečný, 1999) George Gerbner komunikaci definuje jako „*sociální interakci prostřednictvím sdělení*“ (Gerbner in Reifová, 2004: 99) Vybíral, jakožto psycholog se odvolává spíše na význam komunikace jako „sdělování“ či „sdílení“. Tvrdí tedy,

že např. v nějaké větší skupině komunikujících komunikují i ti, kteří nic neříkají a jen přihlížejí výměně názorů. „*Sdílení vyjadřuje, jak je sdělení prožíváno. Jaké emoční zaujetí a intenzitu emoci sdělení vzbuzuje. Týká se všech zúčastněných... Sdílení neznamena přijetí... může probíhat i tehdy, když se udělovatelem nesouhlasíme.*“ (Vybíral, 2005: 50) Je tedy patrné, že existuje mnoho definic, které se odlišují v závislosti na teoretickém rámci, ze kterého vycházejí.

Dokladem toho může být i fakt, že Dance a Larson popsali 126 definic komunikace, přičemž se shodli na tom, že komunikaci vnímají jako proces. Tento proces vzniká, když je sdělení prvně naplánováno komunikátorem, poté je určitým způsobem zakódováno (přeloženo do signálu) a přeneseno skrze komunikační kanál nebo médium k příjemci, jehož úkolem je sdělení dekodovat, interpretovat a vrátit komunikátorovi informaci, zda sdělení bylo, či nebylo porozuměno. Ve většině definic komunikace se objevuje (s různými terminologickými odlišnostmi) pět základních prvků, kterými jsou:

- a) **Komunikátor** (ten, kdo má záměr komunikovat, má informace)
- b) **Adresát** (příjemce sdělení)
- c) **Komunikační kanál** (nosič, médium)
- d) **Mediované sdělení** (text, zpráva, informace)
- e) **Účinek** (efekt sdělení, případně odpověď)

(Reifová ed., 2004: 99)

Velká část autorů souhlasí s tím, že je komunikace jednou z nejdůležitějších a nejvíc užitečných dovedností každého člověka. Aby jedinec mohl komunikovat, je nutné aby měl určité komunikační kompetence. Těmito kompetencemi se rozumí určitá suma znalostí a to včetně znalostí jazykového systému. Komunikační kompetence podle Nakumy (1997) „*označuje schopnost člověka předat někomu zprávu přijatelně rychle a správně, s využitím toho, co člověk posoudí jako nejpřiměřenější kódující znaky.*“ (Nakuma in Vybíral, 2005) Jinými slovy kompetenci lze chápat jako schopnost účastníka komunikace pochopit příslušné soustavy pravidel a náležitě je využít. Důvodem ke komunikační nekompetentnosti nemusí být vždy jen neznalost soustavy pravidel. V určitém případě, může nekompetentnost zapříčinit i absence elektronického média. Jelikož účast v některých sítích komunikujících dnes vyžaduje například připojení k internetu (důležité i pro komunikaci na sociálních sítích), může se stát „*technicky*“ nekompetentním ke komunikaci ten účastník, který možnost připojení nemá. Stejně tak může být ke komunikaci nekompetentní člověk, který nemá požadovaný softwarový program. (Vybíral, 2005)

Kompetentní jedinci pak na sebe prostřednictvím interpersonální komunikace vzájemně působí s dalšími lidmi a poznávají nejen je, ale také sami sebe. Není důležité, zda se jedná o rodinné příslušníky, přátele, spolužáky nebo kolegy v práci, pro založení a udržení osobních vztahů s těmito lidmi je interpersonální komunikace vždy klíčová. DeVito rozlišuje čtyři základní oblasti lidské komunikace z hlediska počtu zúčastněných osob:

- **Intrapersonální komunikaci** – Jedná se o komunikaci člověka se sebou samým. Člověk se tím, že uvnitř sebe vede dialog sám se sebou, učí lépe poznávat sebe sama a své schopnosti, lépe řešit problémy nebo zvládat stres.
- **Interpersonální komunikaci** – Ta představuje klasickou komunikaci mezi dvěma osobami.
- **Komunikaci v rámci malé skupiny** – Zde můžeme zařadit komunikaci v rámci rodiny, které se budeme podrobněji věnovat později v příslušné kapitole.
- **Veřejnou komunikaci** – Tato oblast lidské komunikace představuje komunikaci řečníka s posluchači. Může se tak jednat o komunikaci mezi desítkami, stovkami až miliony zúčastněnými osobami (od přednesu prezentace žáka před třídou až po projevy v televizi).

(DeVito, 2001)

McQuail dále tvrdí, že je třeba vzít v úvahu také vyšší "rovinu" komunikace a sdílení informací, na které komunikace ve stále větším počtu odvětví lidského života (zde zařazuje aspekty politické, ekonomické, sportovní aj.) běžně překračuje státní hranice. McQuail doslova říká, že: "*Organizace i instituce jsou dnes méně svázané v národních hranicích a jedinci mohou uspokojit své komunikační potřeby i mimo vlastní společnost a bezprostřední společenské prostředí. Kdysi silný soulad mezi individuální podobou sociální komunikace, která se odehrává v určitém sdíleném místě a čase, a společenskými komunikačními systémy se značně oslabuje, a naše kulturní a informační možnosti se podstatně rozšiřují.*" (McQuail, 2002: 29) Mezi takovéto rozšíření kulturních i informačních možností, které McQuail zmiňuje, můžeme nepochybně zařadit i komunikaci prostřednictvím internetu a sociálních sítí. Tento typ komunikace prostřednictvím elektronického média potom můžeme definovat jako "*interakci, která probíhá prostřednictvím elektronického média, tedy v elektronické podobě*" (Šmahel, 2003)

3.1.1 Motivace ke komunikaci

Dříve bude v kapitole *Internetová komunikace* pozornost věnována oné komunikaci prostřednictvím internetu se všemi jejími zvláštnostmi, budou popsány různé motivy, které mohou ke komunikaci vést. Tyto motivy se objevují v různé intenzitě u každého člověka, jelikož všichni lidé mají motivaci komunikovat.

Je nutné zmínit, že jednotlivé motivy (kromě posledního) se v komunikačním aktu často různými způsoby prolínají. Plaňava (2005) vymezuje následující komunikační motivy:

- a) **Kontaktně-vztahový:** Jak již vyplývá z názvu tohoto motivu, jedná se zejména o situace, kdy se jedinec chce seznámit, navázat nebo utužit kontakt s dalším jedincem. Někteří autoři nazývají komunikaci zaměřenou na navazování kontaktů komunikací *fatickou*.
- b) **Mocensko-kontrolní:** O mocensko-kontrolním motivu mluvíme tehdy, kdy se komunikátor snaží prostřednictvím komunikace ovlivnit budoucí počínání příjemce sdělení, působit na něj, ovládat ho a kontrolovat. Motivace k takovému druhu komunikace často vzniká v reklamách či politických kampaních. Pokud se budeme chtít zaměřit více na rodinu, můžeme tyto motivy hledat zejména u rodičů. Výchova dětí totiž rodiče často vede ke kontrolování a působení na jejich potomky.
- c) **Poznávací (kognitivní):** Pokaždé, když se snažíme získat novou informaci, kterou nevládníme jedná se o motiv poznávací. Nejjednodušším příkladem může být zcela prostá otázka “*Kolik je hodin?*”
- d) **Relaxačně-rekreační:** Lidé vždy nekomunikují jen s cílem něco zjistit, někoho ovládat nebo s někým manipulovat. Často se společně rádi jen tak pobaví, zasmějí se nebo si zajdou do divadla či kina. V tomto případě se pak jedná o motivaci relaxačně-rekreační (odpočinkovou).
- e) **Sebe-prezentační:** Sebe-prezentační motiv pravděpodobně není nutné příliš vysvětlovat. Ve stručnosti můžeme říci, že se jedná o situace, kdy se člověk před ostatními sám nějakým způsobem prezentuje a tím vytváří či posiluje obraz sebe samého.
- f) **Kdovíjaký:** Když mluvíme o tomto posledním motivu ke komunikaci, musíme uvážit mluvení, jehož cílem není něco někomu sdělit. Každý z nás si někdy (třeba při vaření, práci, sledování televize) mluví jen tak pro sebe. Takový člověk nechce nikomu nic sdělit, pouze “přemýšlí nahlas”.

Podobným způsobem zpracovává problematiku motivace ke komunikaci také Vybíral (2005), ačkoliv jednotlivé motivy označuje jiným názvoslovím. Jako první například uvádí Motivaci kognitivní.

3.2 Internetová komunikace

Cílem této podkapitoly je popsat internetovou komunikaci, která má určitá svá specifika. Nejdříve bude stručně definováno, co je to internetová komunikace, poté budou uvedeny možnosti komunikování prostřednictvím internetu, v neposlední řadě potom budou v kapitole zmíněny dva základní typy internetové komunikace a stručně popsáno, jaké jsou některé výhody a nevýhody online komunikování.

3.2.1 Specifika internetové komunikace

Online komunikace představuje písemnou komunikaci nebo rozhovor dvou a více uživatelů prostřednictvím komunikační sítě. Důležité je zmínit, že tento typ komunikace je vždy podmíněn vlastnictvím technického nástroje (počítače, chytrého telefonu, tabletu) a to z toho důvodu, že internetová komunikace je ze své povahy vždy mediovaná (zprostředkovaná). Dále je důležitá alespoň částečná počítačová gramotnost, kterou Dostál definuje jako schopnosti „*zaměřené na ovládání a využívání počítače v životě. Počítačově gramotný člověk umí ovládat počítač a jeho periferie, pracovat s běžným softwarovým vybavením a využívat počítačových sítí především Internet.*“ (Dostál, 2007) Uživatel, který splňuje obě podmínky, může využít online komunikace, která je v dnešní době rozšířená v profesním i osobním životě většiny lidí. Internetová komunikace značným způsobem mění komunikační návyky každého z nás. Na první pohled je tento jev patrný zejména co do počtu odeslaných zpráv. V porovnání s klasickými dopisy, posílají lidé zprávy přes internet v jakékoliv jejich formě mnohonásobně častěji. To je způsobeno také tím, že internetové zprávy jsou ve většině případů výrazně kratší, než tomu bylo u již zmíněných dopisů. Jelikož je zpráva odeslaná prostřednictvím sociální sítě, chatu nebo emailu v podstatě zadarmo, sdělují si mezi sebou uživatelé/ky i méně důležité informace, kvůli kterým by dříve nebyli ochotni dopis napsat (a za příslušnou částku) odeslat příjemci.

Nejen počet odeslaných zpráv se v prostředí internetu výrazně zvyšuje. Objevuje se také větší multiplicita, tedy komunikování s více lidmi najednou. Uživatelům je umožněno komunikovat zároveň se svými rodiči, přítelem/kyní a k tomu navíc s několika dalšími přáteli. Komunikující jsou ve většině případů na každou nově příchozí zprávu upozorněni zvukovou

signalizací, a tak mohou snadno udržovat několik konverzací zároveň, aniž by příliš odkládali odpověď. (Vybíral, 2005)

Nezanedbatelnou vlastností internetové komunikace je také nemožnost využití například gest nebo mimiky. Lidé se tak v rámci online komunikování musí spokojit s používáním emotikonů (neboli smajlíků), které jim alespoň částečně mohou pomoci (pro internetovou komunikaci typickým způsobem) gestikulovat. Dalším specifikem, které komunikace přes internet přináší je to, že se její uživatelé/ky naučili komunikovat mnohem rychleji a očekávají daleko rychlejší odpovědi, než na jaké byli v psané komunikaci zvyklí v minulosti. „*Svou podstatou konverzace na internetu je dnes novým fenoménem. Tyto komunikační výměny mohou působit chladněji a mnohem neosobněji (impersonal), než jak je autor zamýšlel*“. (King, Moreggi in Vybíral, 2005: 51)

V prostředí internetu existuje několik možných způsobů, kterými je možno komunikovat. Pospíšil a Závodná (2009) rozlišují 6 základních možností, kterými je na internetu možno realizovat komunikaci:

- **E-mail** (Stručně řečeno, se jedná o internetové dopisy. E-mail svým uživatelům umožňuje psát „dopisy“, přikládat fotografie, dokumenty nebo posílat hromadné zprávy. Každý uživatel si ve své emailové schránce může uchovat příchozí i odchozí poštu, vytvořit si adresář s kontakty nebo označit nežádoucí emaily jako nevyžádanou poštu – tedy Spam. Osobní konverzace se stále častěji přesouvají na rovinu chatů či sociálních sítí, a tak bývají emaily využívány spíše pro formálnější typy konverzací.)
- **Chat** (Webově dostupná služba, na které probíhá komunikace mezi uživateli v reálném čase. Mezi nejznámější a nejpoužívanější takto zaměřené webové stránky v České republice dříve patřil xchat.cz)
- **Instant messaging** (Podobně jako u chatů se jedná o komunikaci v reálném čase. Uživatel si navíc může vytvořit seznam dalších uživatelů, u kterých následně může sledovat, zda jsou online. IM umožňuje svým uživatelům komunikovat posílat zprávy i do offline módu, chatovat nebo přeposílat soubory. Mezi nejznámější IM programy patřilo ICQ nebo MSN, v současnosti je pravděpodobně nejvíce rozšířený Skype.)
- **Blog** (Jedná se o internetovou stránku provozovanou jedním nebo více autory. Téma blogů jsou různá – s ohledem na autorovi zájmy. V poslední době se častěji než klasické blogy objevují tzv. videoblogy, kdy autor nebo autoři místo pravidelných článků na svůj blog přidávají video nahrávky.)

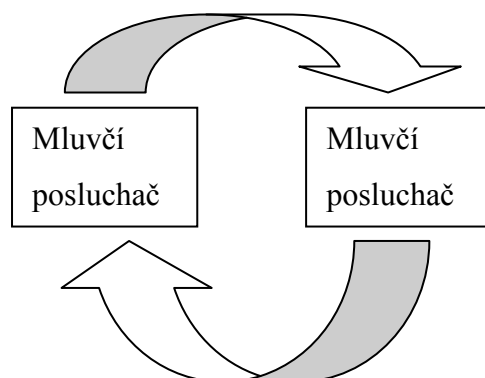
- **VoIP** neboli internetové telefonování (Mezi nejznámější programy umožňující telefonování prostřednictvím internetu patří již zmíněný program *Skype*, kterému byla věnována samostatná podkapitola)
- **Sociální sítě** (viz kapitola *Sociální sítě*)

Tyto prostředky online komunikace, stejně jako celou (nejen) internetovou komunikaci je dále možno dělit z hlediska synchronicity. Z tohoto úhlu pohledu lze komunikaci dělit na synchronní a asynchronní.

3.2.1.1 Synchronní komunikace

„Je taková, kdy ve stejný čas komunikují jak producent, tak příjemce, vyměňují si navzájem pozice tak, že komunikace mezi oběma cirkuluje.“ (Vybíral, 2005: 51) Při synchronní komunikaci je tedy každý účastník zároveň mluvčím i posluchačem (viz Obrázek 1) Takové pojetí komunikace se nazývá pojetí transakční. *„Transakční pojetí považuje každou osobu za mluvčího i posluchače zároveň, za současně komunikujícího a přijímajícího sdělení.“* (Barnlund, Watzlavick in DeVito, 2001: 19)

Synchronní komunikací je tedy rozhovor tváří v tvář nebo telefonování. V internetovém prostředí potom lze jako synchronní komunikaci označit každou komunikaci, která probíhá v reálném čase (je tedy vyžadováno, aby byli oba komunikující připojeni k internetové síti). Pokud tedy vztáhneme toto členění na již zmíněné možnosti komunikování v online prostředí, můžeme říci, že o synchronní komunikaci se jedná při chatování, instant messagingu, internetovém telefonování prostřednictvím aplikace *Skype* a v neposlední řadě také na sociálních sítích (zde však opět pouze při využití chatu – Facebook).

Obrázek 1: Transakční proces (DeVito, 2001: 19)

3.2.1.2 *Asynchronní komunikace*

Naopak o asynchronním komunikování lze hovořit tehdy, kdy mezi odesláním zprávy a přijetím odpovědi nastane časová prodleva. V rámci internetové komunikace to znamená, že účastníci takovéto komunikace nemusí být nutně online. Odesílatel sdělení může zprávu odeslat druhému uživateli i tehdy, kdy není připojen na síť (je tedy offline). Jakmile se příjemce sdělení opět připojí k síti, bude mít možnost si zprávu přečíst a promyslet si odpověď. I u zpětné reakce potom nezáleží na stavu připojení (online nebo offline) druhého uživatele. O asynchronní komunikaci se tak bezesporu jedná při posílání emailů, zpráv na sociálních sítích, nahrávání fotografií na Instagramu (včetně zaslání *directu*) i v případě blogů.

3.2.2 *Výhody/nevýhody internetové komunikace*

Podle autorů Rybky a Malého (2002), může internetová komunikace člověka buďto osvobodovat nebo naopak zotročovat. Každý jedinec může využívat možností internetové komunikace po svém. Záleží na tom, k jakým účelům je online komunikace využívána (zda slouží jako doplněk komunikaci tváří v tvář nebo ji zcela nahrazuje).

3.2.2.1 *Výhody internetové komunikace*

Internet může svým uživatelům značným způsobem pomoci komunikovat se svým okolím rychlejším a snadnějším způsobem. Mezi hlavní výhodu komunikování prostřednictvím internetu je možno zahrnout rychlost komunikace. (Vybíral, 2005) Na rozdíl od jiných forem psané komunikace, se v prostředí internetu jedná o komunikování v reálném čase. Za ideálních podmínek (kdy jsou oba uživatelé/ky připojeni k internetu a naplno se věnují komunikaci) mohou oba komunikující číst zprávy a odpovídat téměř okamžitě. Další nespornou výhodou online komunikace je překonávání vzdáleností. Je tak možné v reálném čase komunikovat s rodinnou nebo přáteli, kteří jsou vzdáleni i tisíce kilometrů.

Zároveň tento typ komunikace dovoluje uživatelům vyměňovat si data o velkých objemech. Zde patří zejména fotografie, datové soubory (pdf, docx, xlsx...), hudební nebo video soubory. To může usnadnit nejen osobní komunikaci mezi přáteli či rodinnými příslušníky, ale také formální komunikaci (například mezi kolegy v práci).

V neposlední řadě je nutné zmínit také dostupnost internetu a tudíž i internetové komunikace. Zejména v posledních letech se stává bezdrátové internetové připojení (Wifi¹) jakýmsi standardem na většině veřejných míst (restaurace, kavárny, vlaková nádraží, obchodní domy). Pokud tedy uživatel vlastní chytrý mobilní telefon, který se umí připojit k internetu, může komunikovat zadarmo téměř odkudkoli. I pořízení internetu do domova lidí je stále dostupnější a levnější. Ve většině případů je tak komunikování přes internet ve výsledku levnější než například posílání dopisů nebo komunikace skrze telefon.

3.2.2.2 *Nevýhody internetové komunikace*

Mezi nevýhody internetové komunikace Rybka a Malý (2002) řadí to, že její uživatelé/ky přestávají rozlišovat mezi podstatnými a nepodstatnými informacemi. Velmi často se tak stává, že komunikace na internetu začne zabírat neúměrné množství času.

Jak již bylo zmíněno výše, internetová komunikace je ze své povahy vždy zprostředkovaná, a tudíž vyžaduje vlastnictví technického nástroje. Toto pořízení (i přesto, že jsou tyto technické nástroje stále levnější a dostupnější) může být pro některé potenciální uživatele přílišným výdajem.

Mnozí autoři považují za nevýhodu také anonymitu a neosobní charakter určitých typů internetové komunikace. DeVito (2008) říká, že v prostředí internetu je pravděpodobně snadnější lhát, zároveň je také možné vydávat se za někoho jiného a prezentovat se odlišným způsobem, než jakým se prezentujeme při osobní komunikaci. Rovněž není možné plně kontrolovat, kdo si naši zprávu přečte nebo zda ji bez našeho vědomí přepošle třetí straně.

Další potenciální nevýhodou může být také již zmíněná nutnost počítačové gramotnosti. Zejména starší lidé ze strachu z toho, že se s novou technologií nenaučí pracovat, odmítají tento typ komunikace vyzkoušet (a to navzdory tomu, že by pomocí internetu mohli snadněji komunikovat se svými blízkými).

---

¹ Wi-Fi označuje soubor standardů pro bezdrátovou komunikaci po síti, jinými slovy, mluvíme-li o Wi-Fi, mluvíme o bezdrátové síti (Businessit, 2012)

3.3 Mezigenerační internetová komunikace v rodině

Rodina je dle Velkého sociologického slovníku *"základním článkem soc. struktury i základní ekonomickou jednotkou jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biol. druhu a výchova, resp. socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorů a zachování kontinuity kulturního vývoje."* (Velký sociologický slovník, 1996: 940) Její význam spočívá v tom, že je prvním sociálním prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a zároveň trvalým, do kterého se neustále vrací, a to i přes to, že se postupně začleňuje do dalších sociálních skupin. (Koteková, Šimová, Gecková, 1998: 19) Singly na téma rodinář říká, že *„I přes mnohé katastrofické vize a předpovědi o klesající soudržnosti dnešní rodiny, (...) zůstává rodina stále nejvýznamnějším opěrným bodem a institucí socializace člověka“*. (Singly, 1999: 7)

V kontextu rodiny může být brána jako komunikace jakákoliv promluva zprostředkující interpersonální zprávy. Zároveň komunikace v rodině představuje významný dynamický aspekt jejího fungování. Hess a Handell (1959) na základě výzkumu identifikovali základní interakční dimenze rodinných procesů, mezi které patří úsilí udržovat vyhovující míru blízkosti a vzdálenosti nebo také snaha rodiny dosahovat uspokojivé míry shody v závažných rodinných tématech. Dobře fungující rodina se musí s těmito základními úlohami úspěšně vypořádat, což může být v některých situacích problematické. Zejména v obdobích, kdy rodina nemá možnost sejít se v teple rodinného krbu. Zde pak členové rodiny musí hledat alternativní řešení, kterým se v současné době může stát online prostředí sociálních sítí. (Koteková, Šimová E, Gecková, 1998: 19)

Intergenerační komunikaci Pokorná definuje jednoduše: *"výměna informací a komunikace mezi generacemi."* (Pokorná, 2010: 131) Tato mezigenerační komunikace v rámci rodiny by měla jedince vést k rozumění a dorozumění, které je důležitým předpokladem kvality života. V současné době, kdy dochází ke zrychlování tempa života, se může stávat mezigenerační komunikace stále obtížnější (a to i s ohledem na stárnutí populace). Pro uchování kontroly nad životem v procesu stárnutí je často podceňován potenciál komunikace a lidé nejsou žádným způsobem vedeni k tomu, aby potenciál komunikace využívali. Oblast nových informačních a komunikačních technologií nabízí možnosti generačního propojování. Mladí lidé, kteří s těmito technologiemi žijí od dětství a jsou tak nevyhnutelně součástí jejich života, učí své rodiče a prarodiče jak správně využívat například internet. Tyto technologie potom mohou starším rodinným příslušníkům umožnit překonat prostor a čas, který by pro ně mohl být (např. kvůli pokročilému věku nebo zdravotním obtížím) překročitelný jen těžko.

Nabízí jim možnost i nadále komunikovat nejen se svými dětmi, vnoučaty, ale často také s přáteli nebo bývalými kolegy.

U mladých lidí (zejména u studentů) se poměrně snadno může stát, že kvůli nedostatku času (příprava do školy, brigády) schází čas na návštěvu prarodičů. Takový člověk si však snadněji najde pár minut denně nebo týdně, alespoň na komunikaci zprostředkovanou (ve většině případů hrají sociální sítě v oblasti komunikace u mladých lidí klíčovou roli viz kapitola Statistika užívání sociálních sítí), kterou může v tomto případě reprezentovat internetová komunikace. Pro prarodiče tak *„postupem doby převáží nad obtížemi technického zaškolení radost z úspěšného vyhledávání informací i poznatků prostřednictvím internetu a radost z možností e-mailové komunikace, která je doprovázena udržováním a rozvíjením zejména verbální pohotovosti.“* (Jirásková, 2005) S rozvojem sociálních sítí, o kterých již byla řeč v úvodní kapitole Sociální sítě se u seniorů rozhodně nemusí jednat jen o komunikaci prostřednictvím e-mailů, ale k překonání izolace mohou být využity právě již zmíněné sociální sítě.

II. VÝZKUMNÁ ČÁST

4 METODIKA

V následující kapitole bude popsána metodika výzkumu. Charakterizovány budou zejména cíle práce, použitá výzkumná metoda, dále budou shrnuty výzkumné otázky, popsáno, jakým způsobem byl vybrán vzorek pro realizaci výzkumu, a v neposlední řadě budou představeny rodiny, ve kterých byl výzkum realizován, a se kterými byly vedeny nestrukturované hloubkové rozhovory.

4.1 Cíl práce

Hlavním cílem výzkumu je popsat motivy, názory a postoje rodinných příslušníků různých věkových kategorií, kteří společně komunikují prostřednictvím sociálních sítí.

Konkrétně bude pozornost věnována tomu, jaké má tato skupina uživatelů/ek sociálních sítí společné charakteristiky, co je vedlo k tomu, aby v rodině začali komunikovat prostřednictvím sociální sítě, a kdy se pro ně sociální sítě staly důležitým prostředkem komunikace. U rodičů a prarodičů se pokusíme zjistit důvody, které je vedly k registraci na některé ze sociálních sítí. Předmětem zájmu bude zejména to, zda byli k registraci "donuceni" svými potomky nebo se registrovali z vlastní iniciativy. Zde výzkum vychází z předpokladu, že mladší členové rodiny (děti, vnoučata) ve většině případů jsou aktivními uživateli sociálních sítí. Jedním z důležitých dílčích cílů bude také odhalit, zda jsou pro rodiče/prarodiče sociální sítě výhradně nástrojem komunikace se svými dětmi/vnoučaty nebo je užívají také pro vlastní zábavu a interakci s přáteli (mimo rodinný kruh).

4.2 Výzkumná metoda, design výzkumu

Výzkum Intergenerační interakce přes sociální sítě byl realizován jako kvalitativní šetření na principu zakotvené teorie. Jako technika sběru dat byly zvoleny nestrukturované hloubkové rozhovory s rodiči/prarodiči a jejich potomky. Nestrukturované (tzv. volné) rozhovory mají dáno pouze téma rozhovoru, které se dále rozvíjí podle situace a reakcí informanta/ky. Při takovémto osobním dotazování se jedná o přímou interakci mezi dotazovaným a tazatelem. Během rozhovoru se tazatel snaží získat od dotazového důležité informace, které mu dále pomohou s odhalováním toho, co je v mysli informanta/ky, jako jsou jeho vzpomínky, zkušenosti, zážitky, hodnocení či motivy.

Jednou z hlavních výhod osobního dotazování je, *"...že umožňuje získat informace hlubšího a širšího zaměření o kvalitativně různorodých skutečnostech a ty jsou pak porovnatelné."* (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001: 83)

Rozhovory s účastníky výzkumu byly prováděny během prosince 2014 a ledna 2015, přičemž termín rozhovoru byl vždy domluven tak, aby vyhovoval zejména informantovi/ce. Každý rozhovor trval zhruba 40 minut, a i přesto, že jejich přesná struktura nebyla předem stanovena, snažil jsem se vždy pokrýt všechna důležitá, předem promyšlená témata. Všechny rozhovory byly v následujícím období doslovně přepsány a veškeré informace v nich obsažené dále podrobně analyzovány.

4.2.1 Kvalitativní výzkum

S ohledem na to, že problematice intergenerační interakce prostřednictvím sociální sítě nebyla doposud věnována pozornost a nejsou tak k dispozici teorie, ze kterých bych mohl v tomto výzkumu vycházet. Zejména z tohoto důvodu a dále také proto, že se mi jedná o hlubší pochopení dané problematiky a o to, jak informanti/ky vnitřně vnímají tento jev, byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu.

"Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách." (Creswell, 1998: 12)

Kvalitativní výzkum bývá prováděn proto, že výzkumník potřebuje hlouběji prozkoumat určitý problém nebo otázku. Jinými slovy, *"kvalitativní výzkum se (...) orientuje na pochopení smyslu jednajících sociálních subjektů."* (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001: 27).

Kvalitativní výzkum se technicky zaměřuje na zdroje poskytující informace o složitých jevech jako o celcích. Pro kvalitativní výzkum jsou důležité obzvláště ty informace, z nichž si můžeme vytvořit přesnou představu o složitých sociálně psychických jevech. Cílem kvalitativního výzkumu tak není přesné změření *„jednotlivých parametrů stanovených ukazatelů“*, ale spíše vytváření vhodného charakterizování nebo *„logické konstrukce celku sociálního a sociálně psychického jevu."* (Surynek, Komárková, Kašparová, 2001: 27)

Činnost kvalitativního výzkumníka tak bývá podle Hendla (2005) často přirovnávána k práci detektiva. Jeho úkolem je správně vyhledat a analyzovat všechny informace, které by mohly vést k osvětlení a zodpovězení výzkumných otázek. Strauss a Corbinová (1999) dále doplňují, že výzkumník musí být schopen odstupu a kritické analýzy situace. Výzkumník

zároveň provádí deduktivní a induktivní závěry, přičemž sběr dat a jejich analýza podle Hendla (2005) probíhají často současně. Výzkumník data sebere, provede jejich analýzu čímž zjistí, zda je potřebuje a případně dále pokračuje se sběrem dat a jejich analyzováním.

4.2.2 Zakotvená teorie

Metoda analýzy grounded theory se do češtiny nejčastěji překládá jako tzv. "zakotvená teorie". Tento název neoznačuje žádnou specifickou teorii, ale jedná se o strategii výzkumu a také o způsob, jak analyzovat získaná data. (Hendl, 2005: 125) "*Zakotvená teorie nabízí každému badateli postupy pro analýzu údajů, které vedou k vytvoření teorie užitečné pro jeho disciplínu.*" (Strauss a Corbinová, 1999: 17) Důležitou součástí zakotvené teorie je tvořivost badatele. Ta se projevuje zejména schopností výzkumníka vhodně pojmenovat jednotlivé kategorie.

Na rozdíl od kvantitativních metod získávání dat, kde výzkum začínáme na základě teorie, u zakotvené teorie tomu tak není. U této metody analýzy naopak začínáme výzkum zkoumanou oblastí a postupně se nám objevuje to, co je v této oblasti důležité. (Strauss a Corbinová, 1999: 14) Přičemž pozornost směřujeme zejména na jednání a interakce námi sledovaných osob v daném prostředí. „*Cílem metody zakotvené teorie je samozřejmě vytvoření teorie, která věrně odpovídá zkoumané oblasti a vysvětluje ji.*“ (Strauss a Corbinová 1999: 15)

Jak již bylo zmíněno výše, zakotvená teorie je teorie, pro kterou jsou důležité interakce.. Zejména proto se mi jevila vhodná pro zkoumání interakcí přes sociální sítě mezi rodiči/prarodiči a jejich potomky.

4.3 Výzkumné otázky

Cílem této práce je analyzovat motivy, názory a postoje rodinných příslušníků různých věkových kategorií, kteří společně komunikují prostřednictvím sociálních sítí. Hlavní výzkumná otázka tedy byla definována následovně:

Jaké jsou motivy, názory a postoje různých generací členů rodiny ke společné komunikaci na sociálních sítích?

Otázka byla dále rozdělena do několika specifitějších podotázek:

Jaké jsou motivy potomků, rodičů a prarodičů pro registraci na sociální sítí?

Jaký je hlavní důvod komunikovat se členy rodiny skrze sociální sít'?

Jak často probíhá mezi členy rodiny komunikace prostřednictvím sociální sítě?

Jaké jsou postoje rodičů/prarodičů k sociálním sítím?

4.4 Volba vzorku

Pro výzkum byly vybrány rodiny, ve kterých se vyskytuje jeden nebo více studentů ve věku 19 – 26 let, který aktivně komunikuje se svými rodiči nebo prarodiči prostřednictvím sociálních sítí, a zároveň s nimi v průběhu pracovního týdne nesdílí stejnou domácnost. U studentů byla spodní hranice 19 let vybrána z toho důvodu, že se jedná zhruba o věk 1. ročníku vysoké školy, kdy studenti ve velké části případů nebydlí u své rodiny, a tak nemají denně možnost komunikovat s příslušníky rodiny tváří v tvář. Věk rodičů a prarodičů nehrál při výběru rodin podstatnou roli.

K těmto rodinám jsem došel metodou sněhové koule. U této metody výzkumník vybere jednoho nebo více jedinců k rozhovoru a ti dále slouží jako *"informátoři pro doporučení dalších zajímavých členů populace."* (Hendl, 2005: 153) Při výběru prvních rodin jsem se nejprve zaměřil na mé známé, o kterých vím, že se svou rodinou komunikují tímto způsobem. Později jsem se řídil jejich doporučeními na další, pro tento výzkum „zajímavé členy populace.“

4.5 Informovaný souhlas

Před začátkem rozhovoru byl každý informant/ka ústně informován o tom, že rozhovor slouží pro výzkumné účely mé diplomové práce, a je tak nutné, vyjádřit souhlas s použitím získaných údajů. Dále byli dotazovaní upozorněni, že rozhovor bude po celou dobu nahráván. Jelikož si většina informantů nepřála, aby byla užita jejich pravá jména, byla jim přislíbena anonymita a pro účely výzkumu nabídnuta možnost zvolit si „krycí“ jména. Této možnosti většina dotazovaných využila. Bohužel nikdo z informantů nesouhlasil s tím, aby byly transkripce rozhovorů zveřejněny v plném znění v rámci této diplomové práce, a tak zpřístupněny ke čtení třetím osobám. Z tohoto důvodu nejsou transkripce přiloženy.

Před začátkem každého rozhovoru pak byly zjišťovány údaje typu zaměstnání, věk, záliby, bydliště a další osobní charakteristiky, které pro zachování autenticity zůstaly nezměněny.

V případě dalšího zájmu, bylo informantům/kám podrobněji vysvětleno, jak přesně bude nakládáno s nahranými rozhovory. Dotazovaným bylo rovněž nabídnuto, že jim hotová práce bude poskytnuta k přečtení, což u větší části z nich vyvolalo zájem.

4.6 Představení rodin

V této podkapitole budou stručně představeni jednotliví informanti/ky, se kterými byly vedeny nestrukturované hloubkové rozhovory. Celkem se jedná o 3 muže a 7 žen. Pro větší přehlednost bude nejprve uvedena tabulka se základními charakteristikami informantů (jméno, věk, místo narození, bydliště, zaměstnání/škola, zájmy) a následně budou představeni informanti/ky zastupující mladší i starší generaci, a to postupně v rámci jednotlivých rodin.

	Jméno	Věk	Místo narození	Bydliště	Zaměstnání/škola	Zájmy
A	Jana	38	Horní Životice	Bruntál	Servírka	Posezení s přáteli
	Petra	21	Bruntál	Zlín	Finanční řízení podniku (UTB)	Přítel, četba časopisů
	Ivana	44	Bruntál	Bruntál	Vedoucí vychovatelka	Zahrada, výtvarný kroužek
B	Milada	20	Bruntál	Brno	Speciální pedagogika a poradenství (MUnI)	Sport
C	Libuše	64	Světlá hora	Bruntál	Důchodkyně	Seriály, práce na zahradě, vnoučata
	Tonda	23	Bruntál	Zlín	Marketingové komunikace (UTB)	Cestování, seriály, posezení s přáteli
D	Slávek	48	Olomouc	Olomouc	Finanční poradenství	Hudba, automobil
	Jindra	21	Olomouc	Praha	Vysoká škola ekonomická	Hudba, hra na kytaru, cestování

E	Patricie	42	Krnov	Krnov	Mzdová účetní	Modernizace do- mu, seriály
	Monča	19	Krnov	Brno	Psychologie (MUni)	Četba, malování

Tabulka 1 Osobnostní charakteristiky informantů/ek

4.6.1 Rodina A

Janu s Petrou od sebe v průběhu pracovního týdne dělí téměř 120 kilometrů. Jelikož cesta vlakem ze Zlína do Bruntálu trvá necelé tři hodiny, a také proto, že za Petrou často dojíždí na víkendy přítel, nejedí Petra každý víkend domů. S matkou se tak vidí o víkendu jednou za dva týdny.

Jana

Janě je osmatřicet let, narodila se v Horních Životicích a v současné době bydlí v Bruntále. Jana pracuje jako servírka v malé restauraci. Její práce ji velmi baví a je v ní spokojená, jelikož kontakt s lidmi je pro ni velmi důležitý. Pro komunikaci se svou dcerou, synem a přáteli využívá zejména Facebook, na němž je v současné době poměrně aktivní uživatelkou. Často píše komentáře, označuje fotografie, které se jí líbí a sama dokonce fotografie nahrává nebo vkládá vtipné obsahy na svou zeď. Jana je velmi společenská a veselá a tak se rozhodně netají tím, že ve svém volném čase ráda zajde na kávu nebo pivo se svými přáteli, anebo tráví čas se svým synem.

Petra

Petře je dvacet jedna let, pochází z Bruntálu a v současné době třetím rokem studuje na Univerzitě Tomáše Bati, obor Finanční řízení podniku. Petra používá sociální sítě zejména ke komunikaci se svými přáteli, rodinou a jejím přítelem, ostatní funkce sociálních sítí využívá jen zřídka. V současnosti je registrovaná na všech třech zkoumaných sociálních sítích (Facebook, Skype, Instagram), ke kterým se aktivně připojuje i skrze její mobilní telefon. Svůj volný čas, zejména o víkendu Petra nejraději tráví s přítelem nebo posezením s kamarády. V pracovním týdnu, kdy je Petra ve většině případů ve Zlíně, si ve volné chvíli ráda čte v dívčích časopisech nebo sleduje seriály.

4.6.2 Rodina B

Ivanu s její dcerou Miladou v průběhu pracovního týdne rozděluje 135 kilometrů. Jelikož je však z Brna do Bruntálu poměrně dobrý spoj, tráví Milada až na výjimky téměř všechny víkendy ve svém rodném městě. Za normální situace se tak Ivana s Miladou vidí pravidelně každý víkend.

Ivana

Čtyřiačtyřicetiletá Ivana se narodila v Bruntále, kde stále také žije. V současné době pracuje jako vedoucí vychovatelka na základní škole. S dětmi si rozumí, a tak dokázala vybudovat i velmi hezký vztah s její dcerou, se kterou přes sociální sítě pravidelně komunikuje. Vedle komunikace je Ivana na Facebooku aktivním členem v některých skupinách zabývajících se pracovní a výtvarnou tematikou, kde hledá inspiraci pro svou práci. Ve volném čase vede výtvarný kroužek, pracuje na zahrádce nebo se učí novým věcem. Ivana také nedávno dokončila bakalářské studium na pedagogické fakultě v Olomouci, obor Sociální pedagogika.

Milada

Dvacetiletá Milada pochází rovněž z Bruntálu. V současné době je studentkou druhého ročníku Masarykovy Univerzity v Brně, obor Speciální pedagogika a poradenství. Milada od útlého věku závodně sportuje (dříve se věnovala zejména moderní gymnastice), a tak se snaží trávit i svůj volný čas aktivně. Ráda chodí do posilovny, plavat nebo si s matkou posedět do sauny. Přesto poměrně hodně času věnuje i sociálním sítím, dle jejích slov alespoň tři hodiny denně. Nejvíce komunikuje se svou matkou a kamarádkami, čas od času však napíše i jednomu z jejích bratrů. Při užívání sociálních sítí je velmi všestranná. K přístupu na Facebook, Skype a Instagram používá chytrý mobilní telefon, notebook i stolní počítač.

4.6.3 Rodina C

I v rodině C rozděluje v průběhu pracovního týdne oba členy poměrně značná vzdálenost (konkrétně téměř 120 kilometrů). Jelikož Tonda ve Zlíně žije se svou přítelkyní, tráví většinu času právě v tomto městě, kde má také podstatnou část svých přátel. Do rodného města se snaží přijet alespoň na víkend jednou za dva týdny. Někdy se mu však přihodí, že během víkendu „doma“ nestihne navštívit své prarodiče, a tak se snaží vše babičce vynahradiť alespoň skrze internetovou komunikaci.

Libuše

Libuši bude letos v květnu pětadesát let, pochází ze Světlé hory a v současné době je v důchodu. Na Skype ji zaregistrovali její vnoučata, se kterými také nejčastěji komunikuje. Vedle vnoučat však často prostřednictvím Skype telefonuje i se svou sestrou a oběma dospělými dcerami. Ve svém věku je tak Libuše poměrně aktivní uživatelkou internetové komunikace a i obecně velmi aktivním, veselým člověkem. Ve volném čase ráda pracuje na zahradě, kde společně s manželem pěstují velké množství nejrůznějšího ovoce a zeleniny, tráví čas s nejmladšími vnoučaty, sleduje televizní seriály (často si na internetu hledá seriály, které v televizi nestihla) nebo brouzdá po internetu.

Tonda

Tondovi je třiadvacet let a v současné době studuje třetí ročník Marketingových komunikací ve Zlíně, kde se svou přítelkyní také bydlí. Tonda je veselý, přátelský a velmi komunikativní. Online komunikaci využívá již od svého mládí, kdy komunikoval zejména prostřednictvím nástroje ICQ. V současnosti využívá sociální síť Facebook, Instagram i program Skype a to skrze notebook i mobilní telefon. Svůj volný čas většinou tráví sledováním seriálů, posezením s přáteli, četbou časopisů Forbes a FirstClass (jež je předplatitelem) nebo cestováním s přítelkyní.

4.6.4 Rodina D

Jindru s jeho otcem Slávkem dělí v průběhu týdne ze všech rodin největší vzdálenost. Cesta z Prahy do Olomouce je dlouhé více než 250 kilometrů. Na druhou stranu jsou na této trase pravidelné a časté spoje, a tak pro Jindru není problém dostat se do rodného města za méně než 3 hodiny. Jindra jezdí navštěvovat svou rodinu spíše nepravidelně. Některé víkendy tráví se spolužáky v Praze. Obecně lze však říci, že se s rodinou vidí alespoň 2 víkendy v měsíci.

Slávek

Osmačtyřicetiletý Slávek pochází z Olomouce, kde se svou manželkou stále bydlí. Jeho profesí je finanční poradenství, a tak má díky své práci doma počítač s připojením k internetu již řadu let. Slávek je poměrně aktivním uživatelem sociálních sítí, má vytvořen účet na Instagramu a Facebooku, kde komunikuje se svým synem či kolegy z práce a to i skrze chytrý mobilní telefon. Slávek je společenský a přátelský člověk. Ve volném čase rád zajde

s kolegy, popřípadě se synem na pivo, poslouchá dobrou muziku nebo provádí drobné práce na svém autě, které je pro něj velkou vášní.

Jindra

Jednadvacetiletý Jindra absolvoval obchodní akademii v Olomouci a v současné době je studentem Vysoké školy ekonomické v Praze. Podle svých slov je spíše pasivním uživatelem sociálních sítí. Obsahy přidává sporadicky, většinu času stráveného na sociálních sítích věnuje komunikaci se svým otcem a přítelkyní. Pokud Jindra nemá příliš mnoho povinností do školy, věnuje se hře na kytaru, poslechu hudby a v neposlední řadě také cestování. Mimo to rád objevuje nová místa, a tak poměrně hodně času věnuje také procházkám po Praze nebo návštěvám klubů a restaurací, ve kterých dříve nebyl.

4.6.5 Rodina E

Mezi Patricií a její dcerou Monikou stojí v průběhu pracovního týdne více než 150 kilometrů. Během školního týdne Monika sdílí byt se svým přítelem, který rovněž pochází z Krnova. Většinu víkendů se tak oba dva snaží jezdit domů, za svými rodinami. Čas od času však zůstanou v Brně nebo jedou na společný víkend. V průměru však Monika tráví 2 – 3 víkendy v měsíci společně se svou rodinou.

Patricie

Patricii je dvaadvacet let, pochází z Krnova a pracuje jako hlavní mzdová účetní na Střední průmyslové škole. K sociálním sítím je poměrně nedůvěřivá, přesto je hojně používá ke komunikaci s velkou částí rodiny, včetně dcery, syna, matky a tety. Ve volném čase se Patricie věnuje zejména modernizacím domu (do kterého se s rodinou přestěhovali poměrně nedávno), cvičení a sledování televizních seriálů. Jelikož je její syn aktivním sportovcem, často tráví Patricie i její manžel víkendy na různých zápasech mimo město.

Monča

Devatenáctiletá Monika v současné době bydlí společně se svým přítelem v Brně, kde je studentkou Psychologie na Masarykově univerzitě. Monika je dle svých slov spíše introvert, na sociálních sítích není nikterak aktivní uživatelkou, fotografie nebo statusy vkládá pouze minimálně. Čas na Facebooku a Skypu věnuje z podstatné části pouze komunikaci s její matkou, babičkou a přáteli. Stále však používá i klasický mobilní telefon, bez možnosti připojení

k internetu. Svůj volný čas Monika tráví zejména se svým přítelem, se kterým podnikají různé výlety. Ráda však také jezdí na koni, maluje nebo se věnuje četbě fantasy literatury.

5 ANALÝZA DAT

V této kapitole bude shrnuto, jakým způsobem byla data získaná z nestrukturovaných hloubkových rozhovorů se členy pěti rodin dále analyzována a interpretována.

Nejprve bylo pro účely tohoto výzkumu nutné sebraná data (rozhovory) doslovně přepsat. Následně byly jednotlivé pojmy na základě důkladného studia údajů podrobeny třem stupňům kódování, a to otevřenému kódování, axiálnímu kódování a selektivnímu kódování. Přičemž mezi jednotlivými typy kódování nejsou žádné pevně stanovené hranice. Zejména mezi axiálním a otevřeným kódováním je možno v průběhu výzkumu plynule přecházet. „*Ačkoliv otevřené a axiální kódování jsou odlišné analytické postupy, badatel se při reálné analýze neustále pohybuje mezi oběma typy kódování.*“ (Strauss, Corbinová, 1999: 71)

Nejprve tak byly jednotlivé pojmy označovány a podobným jevům, které se objevovaly častěji, byla přidělena stejná jména. Během druhé části otevřeného kódování byly pojmy, které spolu přímo souvisely, nadále seskupovány do větších celků, tedy kategorií. Přičemž názvy kategorií byly vymyšleny v průběhu výzkumu. Během pojmenování kategorií byl brán ohled obzvláště na to, aby byl jejich název logický, a co možná nejjasněji odkazoval na jejich obsah. Celkem bylo identifikováno čtyřicet kategorií a čtyři podkategorie.

Jednotlivé kategorie a podkategorie byly dále rozčleněny do větších tematických celků tak, aby bylo možné lépe odpovědět na stanovené výzkumné otázky. Nebyla tak určena pouze jedna centrální kategorie, nýbrž šest tematických celků, čímž došlo k odchýlení od standardního postupu zakotvené teorie. Identifikovanými tematickými celky byly **Postoje k sociálním sítím**, **Motivy vedoucí k registraci na sociální síti**, **Důvody komunikování s rodinou skrze sociální síť**, **Pravidla komunikace přes sociální síť**, **Podoba komunikace** a **Důsledky života se sociálními sítěmi**.

V rámci prvního tematického celku: **Postoje k sociálním sítím** byly identifikovány kategorie:

- Důvěra (*k sociálním sítím*)
- Nedůvěra (*k sociálním sítím*)

V kontextu druhého tematického celku: **Motivy vedoucí k registraci na sociální síť**, byly identifikovány následující kategorie:

- Příslušnost ke komunitě
- Vlastní zvědavost
- Zájem o udržení kontaktu na dálku

- Nátlak ze strany rodiny
- Přesun online přátel na sociální sítě

Třetí tematický celek byl věnován **Důvodům komunikování s rodinou skrze sociální sítě**, a v jeho rámci byly vymezeny kategorie:

- Ekonomické aspekty
- Pocit blízkosti
- Potřeba kontroly
- Ochota ze strany dětí

Předmětem čtvrtého tematického celku byla **Pravidla komunikace skrze sociální sítě**. Zde byly identifikovány kategorie:

- Rozhodování o ne/komunikaci
- Zákazy
- Technické oddělování komunikace s rodinou
- Iniciování komunikace
- Čas strávený komunikací
- Četnost komunikace členů rodiny
- Nahrazení funkcí mobilního telefonu
- Citlivá témata
- Sdílení fotografií
  - Nahrávání fotografií na Instagram
  - Directy
  - Prohlížení fotografií na Instagramu
  - Jiné způsoby sdílení fotografií

V rámci pátého tematického celku: **Podoba komunikace**, byly identifikovány kategorie:

- Online komunikování
- Offline komunikování

V kontextu šestého tematického celku: **Důsledky života se sociálními sítěmi**, byly vymezeny následující kategorie:

- Funkce sociálních sítí pro jednotlivce
- Vliv sociálních sítí na život

6 VÝSLEDKY VÝZKUMU

V následující kapitole budou podrobně představena zjištění, ke kterým jsem ve svém výzkumném šetření dospěl. Jednotlivá témata, kterým bude věnována pozornost, jsou rozčleňena do šesti hlavních tematických celků. V rámci těchto tematických celků bude postupně věnována pozornost všem kategoriím, které byly během analýzy v rámci daného tematického celku identifikovány. Zde je důležité zmínit, že se jednotlivé tematické celky i kategorie často prolínají. Problematika komunikace skrze sociální sítě je velmi komplexní, a tak vždy nebylo možné jednoznačně určit například důvody, proč jednotliví informanti/ky komunikují se svou rodinou skrze sociální sítě. Ve velké části případů se jednalo spíše o propojení různých motivů, které v konečném důsledku registraci uživatele/ky zapříčinily.

6.1 Postoje k sociálním sítím

Názory na sociální sítě se mezi jednotlivými informanty/kami často značným způsobem odlišují. U některých informantů/tek je možné pozorovat skutečně kladný vztah k sociálním sítím, na druhou stranu jsou zde však tací, kteří si sice uvědomují výhody komunikace prostřednictvím sociálních sítí, avšak jsou stále poměrně skeptičtí k zabezpečení tohoto druhu komunikace.

6.1.1 Důvěra

Obecně mezi informanty panuje názor, že není třeba mít strach z toho, že by někdo mohl zneužít jejich osobní profil. Navíc pokud se setkají se situací, při které byl něčí osobní profil zneužit, často se uklidňují tak, že jim se to nestane. Takto uvažuje i pan Slávek (48, D). „*Vidím to v televizi pořád, ale pořád taky tak nějak doufám, že mě se to třeba vyhne. Nepřemýšlím nad tím.*“ Na druhou stranu i přesto, že je Slávek k sociálním sítím poměrně důvěřivý a doufá, že se mu zneužití profilu vyhne, není naivní a nebyl by ochoten poslat někomu skrze chat například PIN ke své kreditní kartě. „*Nějak bych tam nedával nějaké intimní nebo soukromé věci... třeba PIN od kreditky nebo tak.*“

Vyloženě pozitivně se k sociálním sítím staví například Slávkův syn Jindra (23, D), který vůbec nemá obavy z toho, že by se někdo mohl dostat k jeho soukromým údajům nebo například číst jeho konverzace. „*Já nejsem takovej, že bych se bál, že mi někdo ukradne heslo nebo se mi tam nabourá.*“ Strach z toho, že by se někdo mohl nabourat na její osobní profil,

nemá ani slečna Petra (21, A). „*Nevím jako...není tam nic, že bych se bála ježiš to napsat nemůžu, to si někdo přečte, někdo mě sleduje.*“

6.1.2 Nedůvěra

Nedůvěřiví jsou k sociálním sítím zejména ti lidé, kteří již mají nějakou osobní negativní zkušenost. Ti se po zklamání, které jim zneužití sociální sítě přineslo, často přesunují na jinou sociální síť nebo pro rozhovory osobnějšího charakteru znovu používají spíše mobilní telefony. Facebookový účet paní Ivany (44, B) byl zneužit a informace, které byly předmětem konverzace s jejími blízkými byly použity proti ní. „*Stala se mi taková nepříjemná věc, že se mi do Facebooku někdo naboural a vylezly ven takové informace, které vím, že byly zveřejněny pouze na tom Facebooku. Takže momentálně jsem od té komunikace trošku upustila a spíše se zaměřuji více na ten Skype.*“ Se zneužitím Facebookového profilu se setkala také paní Patricie (42, E). Konkrétně se jednalo o profil její dcery Moniky (19, E). Od té doby je k bezpečnosti komunikace skrze sociální sítě spíše pesimistická. Nutno však říci, že této komunikace využívá i nadále, nicméně přistupuje k ní podstatně opatrnějším způsobem. „*Jsem nedůvěřivá, protože si myslím, že dneska jsou takoví nějakí internetoví umělci, kteří se dostanou prostě do všeho.*“ Navíc i paní Patricie, stejně jako Slávek si myslela, že se jí nic podobného nemůže stát. Až útok na profil její dcery ji vyvedl z omylu. „*No bála jsem se už dřív, ale pořád jsem si říkala, že k tomu asi nemůže dojít...ale až jak se tady toto stalo, tak jsem se začala samozřejmě bát ještě trošku víc.*“

6.2 Motivy vedoucí k registraci na sociální síti

Následující tematický celek se věnuje různým motivům, které vedly informanty/ky k registraci na sociální síť. Je nutno říci, že se jednotlivé motivy často mísily a není tak někdy možné přesně určit jen jeden převládající důvod. Spíše se jedná o soubor více aspektů, kdy u každého informanta/ky některý převládal, jiný byl naopak upozaděn.

6.2.1 Příslušnost ke komunitě

Mezi nejpodstatnější důvody patří tlak ze strany kamarádů nebo kolegů, se kterými se nynější uživatel sociální sítě nějakým způsobem ztotožňuje. Ve většině případů se jedná o blízkou skupinu přátel či známých, ke které účastník/ce výzkumu „patří“, a se kterou nutně cítí potřebu udržovat kontakt.

U mladší generace se tak často jednalo o tlak ze strany spolužáků a kamarádů. Mladí uživatelé/ky, kteří byli v době registrace ještě děti, nechtěli mezi svými vrstevníky příliš vyčnívat ze strachu, že by mohli ztratit blízké kamarády. Například Petra (21, A) přiznává, že se kvůli kamarádům zaregistrovala i přes svou počáteční nechuť. *„Přivedli mě k tomu hlavně kamarádi. Já jsem si původně Facebook založit ani nechtěla. Vůbec jsem to neznala a nevěděla co to je, ale kamarádi mě donutili. Po nějakém tom přemlouvání jsem se taky registrovala.“* Obdobně o své prvotní registraci mluví i Tonda (23, C) *„Mě k tomu asi spíš přemluvili kamarádi. Já jsem Facebook ze začátku vůbec nechtěl, měl jsem vlastně ICQ a stačilo mi to.“* Registrace z těchto důvodů nebyla mezi informanty ojedinělá a rovněž nebyla pouze doménou mladší generace.

I starší lidé přiznávají, že často podleli tlaku okolí. Příkladem je pan Slávek, který měl pocit, že z důvodu absence profilu na sociální síti ztrácí kontakt s kolegy a často přichází o informace, které by rád měl: *„Nechtěl jsem být úplně mimo. Třeba i ti kolegové, když se domlouvali na pivo, tak se domluvili na Facebooku, a když na Facebooku nejste, tak se na Vás někdy třeba i zapomene.“* Nejen tato neinformovanost a pocit „odstrčení“ vedla pana Slávka k vytvoření účtu. Kolegové na pana Slávka vyvíjeli tlak a často se díky faktu, že neměl profil na sociální síti, stával terčem vtipkování. *„Oni mi pořád říkali, že nejsem tak starej, ať si taky ten účet udělám.“* Je zde tedy patrné, že pan Slávek (48, D) a jeho kolegové měli představu, že jsou sociální sítě spíše pro mladé.

6.2.2 Vlastní zvědavost

Pro mnohé, zejména starší uživatele/ky počítačů představovaly tyto technologie něco nového, co v nich probouzelo zvědavost a chuť zkoušet využívat těchto prostředků, které v mládí neměli možnost vyzkoušet. Jana (38, A) například zmiňuje, že po tom, co se na Facebook registrovala její dcera a slyšela od kolegyní, co všechno je na sociální síti možno dělat, její zájem vzrůstal. *„Mě to zajímalo, když ona tam tráví tolik času, tak co na tom je, co tam chodí za lidi a tak. A ještě když jsem zjistila, že tam jsou nějaké hry, tak to mě taky dost lákalo.“* Paní Jana ze zvědavosti často nahlížela, jak prostředí Facebooku vypadá nebo co na sociální síti provádí její dcera. *„Chodila jsem za ní do pokoje tajně nakukovat, co tam dělá.“* Zvědavost přivedla k sociálním sítím také paní Patricii (42, E). Možnost sledovat, který z jejich známých je registrován nebo s kým je možno komunikovat, ji lákala už od samého začátku, kdy si s manželem pořídili první stolní počítač. Nutno podotknout, že se jako první registrovala na Skype již před dvanácti lety. *„Tehdy jsme si koupili náš první počítač a nepsala jsem si*

asi s nikým...jenom jsme to tam měli. Snažila jsem se vždycky jenom podle vyhledávání, hledat nějaký známý, kdo tam je a kdo tam není.“ Později se u paní Patricie podobná situace opakovala také se sociální sítí Facebook, která ji ještě rozšířila možnosti nahlížet do životů svých známých.

Částečně přivedla k registraci na Facebooku zvědavost také Miladu. Ta o této sociální síti často slyšela ve škole od svých spolužaček nebo od kamarádek gymnastek, které pravidelně potkávala na závodech. Zejména Miladiny spolužačky ve škole často probíraly, kolik už mají na sociálních sítích přátel, což v Miladě probouzelo otázku, kolik kamarádů by byla schopna nashromáždit ona. Milada (20, B) k tomu říká: *„Možná to bylo hodně i o té zvědavosti. Chtěla jsem vyzkoušet co všechno tam je. Zajímalo mě, jak rychle mi naroste seznam přátel, když kamarádky ve škole říkaly, že už mají 150 nebo 200 kamarádů...“*

6.2.3 Zájem o udržení kontaktu na dálku

Obzvláště u lidí, kteří z různých důvodů hodně cestují, a tudíž častěji potkávají nové přátele, se kterými by jen těžko dokázali udržovat kontakt, byla tato snaha zůstat ve styku jedním z důvodů pro registraci na sociální síti. Zejména pro Miladu (20, B), byla registrace na Facebooku jednou z nejsnadnějších možností, jak zůstat po celý rok v kontaktu s kamarádkami z celé České republiky nebo okolních zemí, které se věnovaly stejnému sportu jako ona. *“Když jsme jezdily pořád po závodech a mezinárodních soutěžích, tak jsem se stýkala i s holkama odjinud, z různých míst České republiky, ale i ze zahraničí. A ony vždycky po mě chtěly jméno na Facebooku, že si tam budeme psát a tak...“* Podobná situace nastala u Jindry (21, D), který Facebook začal aktivně používat, až po svém příjezdu z prázdnin v zahraničí. Po návratu do České republiky za sebou nechal spoustu přátel, se kterými si chtěl i nadále alespoň psát. *„když jsem se vrátil ze zahraničí, tak jsem zase měl hodně kamarádů tam, se kterými jsem taky chtěl nějakým způsobem zůstat v kontaktu“.* Je tedy patrné, že sociální sítě v tomto ohledu umožňují poměrně snadným způsobem udržovat kontakt s lidmi, kteří nepatří mezi nejbližší skupinu přátel, ale na druhou stranu s nimi dotyčný není ochoten ztratit kontakt úplně.

6.2.4 Nátlak ze strany rodiny

Informanti/ky ze starší generace často zmiňovali fakt, že je k registraci na sociální sítě alespoň částečně přesvědčily argumenty nebo chování jejich potomků. Nejvíce patrný byl vliv ze strany rodiny na registraci u paní Libuše (64, C). Ta byla k registraci na Skype přesvědčena

svými vnoučaty, které ji byly při registraci nápomocny, všechno vysvětlily a naučily babičku s programem pracovat. „*Mě navedly vnoučata, protože chtěly, abych byla s nimi ve spojení. Museli mně všechno nachystat a ukázat, co a jak. Jak to probíhá, jak to funguje...*“

U paní Ivany potom zapříčinil registraci na sociální síť zejména odchod její dcery na vysokou školu. Již dříve sice věděla o tom, že sociální sítě existují, avšak neměla žádný zájem (i přes naléhání kolegů) se na sociální síť registrovat. Paní Ivana (44, B) si na svém dobrém vztahu s dcerou velmi zakládá, a tak chtěla být v pravidelném kontaktu i nadále, což nakonec vyústilo v ono zaregistrování na sociální síť Facebook. „*Vedla mě k tomu především dcera, která nastoupila na vysokou školu a opustila tak naše město. Proto, abychom byly pořád v kontaktu a mohly si posílat zprávy, fotky, případně abych se dozvěděla něco o tom, co je u ní nového...*“ Do jisté míry se cítí být rodinou ovlivněna i Jana, která se podle svých slov registrovala i díky dceři. Jana (38, A) si je se svou dcerou velmi blízká, a to pravděpodobně i díky tomu, že se jí dcera narodila poměrně brzy, a tudíž není jejich věkový rozdíl nikterak markantní. S dcerou tak mají spíše kamarádský vztah, který je pro obě dvě velmi důležitý. „*A hlavně asi kvůli té dceři. Já jsem hodně v práci...a prostě...jsem si s ní chtěla víc psát...*“ Částečný vliv měl na registraci i syn pana Slávka. Když Slávek (48, D) mluví o svém registrování na Facebook nebo Instagram neustále vedle sebe staví důležitost komunikace se synem a svými kolegy z práce (kteří jsou pro něj zároveň i nejbližšími přáteli). „*Mám to hlavně kvůli kolegům a synovi. S kolegama se domlouváme o pracovních věcech nebo když chceme zajít na pivko. A syn je na vysoké, tak si píšeme aspoň tam, protože se vidíme jednou za 2 – 3 týdny.*“

Co se týká mladší generace, největší vliv ze strany rodiny je možno pozorovat u slečny Moniky (19, E). Ta „okoukala“ používání Skype od své matky už ve velmi útlém věku. „*My už jsme měli počítač, když jsem byla docela malá a mamka už byla registrovaná na Skypu, tak jsem se registrovala taky.*“ I když zde je nutné zmínit, že se v počátcích u Moniky nejednalo o příliš aktivní užívání, a to hlavně kvůli jejímu nízkému věku. „*Ale tenkrát jsem ještě tolik nemohla bývat na počítači proto, že jsem byla dost mladá, takže jsem to ani moc nepoužívala.*“

6.2.5 Přesun online přátel na sociální sítě

Když sociální sítě začaly získávat na popularitě, mnoho uživatelů, kteří do té doby používali k online komunikaci jiné prostředky, muselo následovat současný trend. Mnoho uživatelů tak bylo donuceno přesunout se s „většinou“ do prostředí sociálních sítí. I uživatelé/ky, kteří z počátku neměli zájem začít komunikovat skrze jiný nástroj, byli z důvodu, že jejich

přátelé postupně opouštěli „zastaralé“ komunikační prostředky nuceni přesunout komunikaci s nimi na sociální síť. S takovouto situací se setkal například Jindra (21, D), jehož přátele během přesunu komunikace na sociální síť přestali využívat dosud rozšířené ICQ. „*Jakože, ono hodně lidí, co začalo používat Facebook přestalo používat ICQ, a tak jsem se taky musel naučit to používat.*“ Téměř stejnou zkušenost zmiňuje také Tonda. Ten byl v mládí vášnivým hráčem počítačových her a podstatnou část jeho online komunikace tvořilo domlouvání se s ostatními hráči na další hraní. Se vznikem Facebooku spousta jeho známých přestalo používat do té doby běžné komunikační prostředky, což částečně ovlivnilo i Tondovu registraci. „*Já jsem si třeba hodně psal i s lidma, které jsem znal z různých online her, a když se oni přesouvali na ten Facebook a já s nimi chtěl hrát a domluvit se, tak jsem se musel přesunout taky ... protože na ICQ už nechodili...*“ Je tedy patrné, že zejména v případech, kdy komunikační partnery tvoří lidé, se kterými se uživatel seznámil v online prostředí, je pro udržení kontaktu s těmito přáteli nezbytné následovat nové trendy v komunikaci. Přičemž tato situace je charakteristická hlavně pro uživatele z mladší generace, kteří mají s internetovou komunikací rozsáhlejší zkušenosti.

6.3 Důvody komunikování s rodinou skrze sociální síť

V tomto tematickém celku je pozornost věnována obzvláště tomu, proč se informanti/ky při komunikování se svou rodinou uchylují k používání sociálních sítí. Je podstatné zmínit, že se jedná pouze o komunikaci, kdy tito lidé nemají možnost se svými rodiči a prarodiči nebo dětmi a vnoučaty komunikovat tváří v tvář.

6.3.1 Ekonomické aspekty

Jednou z hlavních výhod komunikace přes sociální síť, která bývá často zmiňována, je její ekonomická nenáročnost. Dostupnost internetového připojení v České republice je na poměrně dobré úrovni, a tak se snadno může stát, že i v menším městě je možno nalézt hned několik poskytovatelů internetu, kteří se snaží si navzájem konkurovat lepšími službami nebo nižší cenou. Lidé tak mohou bez větších problémů získat základní internetový tarif (který je pro písemnou online komunikaci dostačující) za částku nepřesahující 300 korun měsíčně. Vzhledem k tomu, že služeb počítače připojeného k internetu pak může snadno využít celá rodina, se jedná o levnější variantu v případech, kdy členové rodiny chtějí hodně komunikovat a přitom utratit co nejméně peněz. Na to upozorňuje i paní Libuše (64, C), která se svými

vnoučaty komunikuje velmi ráda, avšak jakožto důchodkyně si nemůže dovolit utrácet příliš mnoho peněz za telefonování. Sociální sítě se jí tak jeví jakožto nejvhodnější varianta. „*Ten Skype se mi zdá lepší. Jednak proto, že jsem důchodce, tak je pro mě výhodný, že to je zadarmo a můžu mluvit dýl. Prostě je to takový neomezený, zdá se mi to dobrý.*“ Podobný názor panuje mezi téměř všemi informanty. Jindra (21, D) navíc zdůrazňuje nejen fakt, že je pro něj komunikace přes sociální sítě mnohem ekonomičtější, ale navíc má také pocit, že skrze sociální sítě komunikuje s otcem více, než tomu bylo v době, když používali pouze mobilní telefony. „*Ten internet něco stojí, ale co, že ... jinak to je zadarmo. A přes ty SMSky jsem vždycky utratil majlant a stejně jsme si nepovídali tolik jako teď.*“

Zejména u studentů byla tato ekonomická nenáročnost komunikace přes internet často vyzdvihována. V některých rodinách je tomu totiž tak, že rodiče studentům hradí bydlení (byt nebo koleje) včetně internetu, ale o ostatní výdaje se musí studenti postarat sami. To zmiňuje například Petra (21, A): „*Nic mě to nestojí vlastně. Internet mám zahrnutý v nájmu ve Zlíně a to mi platí rodiče a telefon si většinou musím platit sama, takže je to prostě lepší no.*“ Paní Jana (38, A), matka Petry je tím, kdo financuje internet doma i v Petřiném studentském bytě. Sama zastává názor, že když už na něco vynakládá finanční prostředky, je třeba náležitě využít všechny možnosti, které daná věc (v tomto případě internet) nabízí. „*Já stejně doma platím internet, protože ho potřebují děcka i do školy, a když už ho platíme, tak to musíme využívat...takže tam píšu skoro všechno...*“

6.3.2 Pocit blízkosti

Studentům vysokých škol, kteří jezdí do svého rodného města pouze na víkendy, se často stává, že během víkendu nezbývá čas na návštěvy všech těch, které by navštívit měli. O tom mluví i Jindra (21, D), když říká: „*Když jsem doma na víkend, tak během dvou dnů bych chtěl pokecat se všema a to nejde. Takže někdy se třeba vidíme míň, protože trávím dost času i s kamarádama.*“ Jindra dále doplňuje, že pokud s otcem nestihne během víkendu vyřešit vše, co by chtěl, snaží dohnat tuto komunikaci alespoň na sociální síti. „*To pak když si něco nestihneme říct, tak si to zase vynahradíme na tom Facebooku...takže je to v pohodě.*“ Je tedy patrné, že sociální sítě v případech, kdy informanti/ky mají pocit, že se s druhým členem rodiny neviděli delší dobu nebo společně netrávili potřebný čas, alespoň částečně vyplňují onen pocit nenaplněné blízkosti. Sociální sítě bývají takovýmto způsobem nejčastěji využívány rodiči nebo prarodiči, kteří nejsou se svým potomkem pravidelně ve styku. Ti chtějí alespoň nějakým způsobem své dítě, popřípadě vnouče vidět, komunikovat s ním, a tak si i nadále

udržet pocit, že jsou stále důležitou součástí jeho/jejího života. Patricie (42, E) je velmi ráda, že něco jako sociální síť existuje. I přesto, že obecně je k nim spíše nedůvěřivá říká, „*je dobře, že něco takovýho je. Protože jinak by asi člověk s tím dítětem neměl takový kontakt. Jestli by na 14 dní odjela pryč, tak by se mohlo stát, že bychom se těch 14 dní fakt neviděly.*“

Podobně o tom hovoří také paní Libuše (64, C), která vidí svého vnuka poměrně málo, a tak je šťastná alespoň za kontakt skrze video hovory. „*Hodně si volám s tím nejstarším vnukem s Tondou, protože ten je na škole mimo město. S tím se s dědou málo vidáme, tak když s ním chceme mluvit nebo ho alespoň vidět, tak se ozvu na Skypu*“ Tato snaha nahlédnout do života druhého člena rodiny ve většině případů přicházela ze strany starší generace. Na druhou stranu si však například i Milada (20, B) připadá při využívání video hovoru prostřednictvím Skype se svou rodinou bližší. „*Zas když jako voláme přes video hovor, tak to je skoro jako bych byla doma ne?*“

Je však důležité podotknout, že informanti/ky z mladší generace mnohdy ani netuší, jak často jejich rodiče sledují alespoň fotografie nebo videa z jejich života. K takovému „utaženému“ sledování se přiznal pan Slávek (48, D). „*No syn...to jsem mu neřikal...a to by asi ani nechtěl vědět, ale většinou, když mi jakože řekne, hodil jsem fotku na Instagram, tak se podívej, tak já říkám, joo tys tam něco dal? A přitom už to dvě hodiny vím, že tam ta fotka je, protože se často dívám, jestli tam nedal něco nového. Většinou už ji třeba stihnu i ukázat kolegovi nebo manželce.*“ Zde si je možné všimnout, že rodiče nebo prarodiče, kteří se naučili pracovat se sociální sítí, nejsou jen pasivními uživateli, ale často aktivně vyhledávají informace o svých potomcích nebo iniciují konverzaci.

6.3.3 Potřeba kontroly

Rodiče, jejichž potomek se odstěhuje z domu, mají často nutkání i nadále své dítě alespoň nějakým způsobem „kontrolovat“ a dohlížet na něj. Taková kontrola často probíhá dotazováním na školu, prospěch či novinky z osobního života studentů. Paní Patricie (42, E) popisuje kontrolování své dcery následovně: „*Zjišťuju takovou tu situaci, jak se jí daří ve škole a tak. Je to takový, že na co nemůžu teď dohlédnout doma, tak zjišťuju vlastně po internetu...nebo tady přes ten Facebook.*“ I Ivana (44, B) často používá Facebook aby zkontrolovala, co se děje u dcery nového, jestli nastaly nějaké změny, o kterých by měla vědět nebo jak se dařilo ve škole. „*Abych se dozvěděla něco o tom, co je u ní nového, co se přihodilo přes den, čím se zabývala, jak se jí dařilo ve škole.*“ Jana (38, A) navíc k tomuto nahlížení do života své dcery často používá i dceřiny známé, které má na Facebooku označeny jako přátele a může tak

sledovat nové příspěvky i na jejich profilech. „*Taky mám pár kamarádů od dcery, abych viděla, když třeba přidají nějakou fotku s Petkou.*“

Kontrolování potomstva skrze sociální sítě je ještě viditelnější na výpovědi pana Slávka (48, D), který nejenže sleduje synovi fotografie, ale dále také dává pozor na to, koho jeho syn sleduje na sociálních sítích nebo zda nekomunikuje i s jinými děvčaty a „nepodvádí“ tak svou přítelkyni. „*Občas mu najíždím na to, co se mu líbí a koho on sleduje a sleduju, jestli nedává komentáře k jiným holčám a tak.*“

Kontrolování života dětí skrze příspěvky na sociální síti je pro rodiče často jednodušší díky tomu, že jim Facebook dává možnost své děti označit a přidat je tak do speciální skupiny Rodina. V případě, kdy student přidá nějaký příspěvek, je rodič první, komu se tento příspěvek zobrazí a může tak snadněji „dohlížet“ na aktivity dítěte. Tuto funkci má nastavenou i matka Petry (21, A). „*Mamka mě má i jako ve skupině dcera, takže vlastně když tam dám náhodou nějakou fotku nebo napíšu status na Facebooku, tak se jí to objeví jako první, že jsem to tam dala.*“

6.3.4 Ochota ze strany dětí

Zejména u rodičů, kteří se na sociální síť registrovali, aby mohli nadále udržovat kontakt se svým potomkem, lze pozorovat fakt, že jim vlastně nezáleží na prostředku, skrze který komunikují. Tito rodiče vidí sociální síť pouze jako možnost, díky které mohou být i nadále ve styku se svými potomky. Byli by ochotni pokračovat ve využívání mobilního telefonu nebo psát emaily. Důvodem, proč se však v konečném důsledku rozhodli pro sociální síť, je větší ochota komunikace ze strany dětí. Jak dokazují výsledky studie *Social Anxiety and Usage of Online Technological Communication Tools among Adolescents (2013)*, většina mladých lidí používá sociální sítě při komunikaci se svými přáteli a vrstevníky, a proto jsou spíše ochotni komunikovat zde i se svými rodiči. Nevyžaduje to po nich žádnou větší námahu a navíc jejich okolí často ani nemusí vědět, že právě komunikují s rodiči, což mnoha mladým vyhovuje. O této výhodě komunikace skrze sociální sítě mluví i paní Jana (38, A). Ta říká, že její dcera nebyla příliš nadšená, když se s ní snažila udržovat telefonický kontakt, na druhou stranu komunikovat s matkou skrze sociální síť jí nečinilo žádný problém. „*Ona když byla Peťa mladá holka, tak nebyla moc nadšená, když jsem jí třeba volala nebo tak a přes ten Facebook si se mnou klidně psala.*“ Ochota komunikovat skrze sociální sítě byla zpočátku téměř jediným důvodem, který držel na Facebooku i paní Ivanu (44, B). „*Miladka mi jako říkala, že tam je*

pořád a tak že jí budu moct napsat, kdy budu chtít. Tak to mě dost lákalo, protože třeba telefonovat si každý den nechtěla.“

6.4 Pravidla komunikace přes sociální sítě

Komunikace se členy rodiny skrze sociální sítě má oproti komunikaci přes mobilní telefon určitá svá specifika a vlastní pravidla. Navíc každá ze zkoumaných rodin má nějaké své návyky, které jejich internetovou komunikaci ještě více odlišují. Následující tematický celek se bude podrobněji věnovat těmto rozdílům a deskripci toho, jak informanti/ky v rodině komunikují skrze sociální sítě.

6.4.1 Rozhodování o ne/komunikaci

Jedním z charakteristických rysů internetové komunikace mezi rodiči/prarodiči a jejich potomky je to, že se velmi často obrací jejich výchovné role. Při komunikování skrze sociální sítě bývají rodiče ti, kteří musejí přistupovat na pravidla, stanovené jejich dětmi či vnoučaty. Například paní Patricie (42, E), by se svou dcerou co možná nejčastěji chtěla využívat video hovorů, avšak ne vždy je jí to umožněno. *„Když ona je ochotná, že si to zapneme tak já tady s tím problém nemám. Kolikrát jsem vlastně ráda, že ji můžu i vidět.*“ Na otázku, jestli volba komunikačního kanálu je na dceři odpověděla paní Patricie kladně. *„Ano, u ní je to asi...jakou má náladu, jestli se chce ukázat nebo nechce.*“ To, že děti často rozhodují, jakým způsobem budou se svými rodiči nebo prarodiči komunikovat je patrné i z výpovědi paní Libuše (64, C). *„Někdy můžeme mluvit, někdy si můžeme napsat nebo se i vidět na tom videu...jak Tonda chce...to záleží, jestli je třeba sám nebo jestli tam má i ty kamarády.*“

Mladší generace často nechce své rodinné příslušníky zklamat, například odmítnutím video konverzace, a tak svým rodičům nebo prarodičům někdy záměrně neříká pravdu, aby se tomuto typu komunikování vyhnuli. Monika (19, E) se přiznává, že v některých případech využívá občasné výpadky webkamery ve svůj prospěch. *„Ona chce mamka chodit i na webkameru a to se mi zase nechce. Já radši někdy řeknu, že nefunguje. Ona někdy fakt nefunguje, ale někdy i kecám. Třeba když mám na bytě i spolubydlící, tak si nechci s mamkou povídat na videu.*“

6.4.2 Zákazy

Často vede obrácení výchovných rolí v online prostředí až k zákazům. Děti svým rodičům/prarodičům zakazují psát jim dlouhé komentáře, přidávat příspěvky na zeď nebo uveřej-

ňovat společné rodinné fotografie. Velmi patrné je toto obrácení rolí vyústěné v zákazy na příkladu slečny Petry (42, E). Ta zmiňuje, že se z její matky stala poměrně aktivní uživatelka, a tak často označovala Petřiny fotografie tlačítkem „to se mi líbí“ nebo přidávala komentáře k Petřiným fotkám, což vedlo k zákazům z Petřiné strany. *„Mamka mi lajkuje fotky a všechno co přidám i komentáře mi píše často. Někdy ji musím už zakazovat, aby mi tam třeba psala nebo tak, protože pak si to všichni čtou.“* Částečně došlo k domluvě i v rodině Moniky a Patricie. Monika (19, E) měla problém s dlouhými komentáři od své matky nebo také s tím, že Patricie označovala jako „to se mi líbí“ veškeré fotografie a příspěvky přidané Monikou. *„Ona mi někdy psala strašně dlouhé komentáře nebo mi dávala like fakt ke všemu a to já jsem nechtěla. Když už jsem tam jednou za čas něco dala, tak jsem nechtěla, aby u toho byly jen komentáře od mamky.“*

Zde je však důležité podotknout, že rodiče se zákazy ze strany dětí většinou nemají problém, naopak přání svých dětí akceptují a snaží se tomu, co jejich dětem na sociálních sítích vadí vyhnout. Patricie (42, E) tak po rozhovoru se svou dcerou spíše upustila od psaní dlouhých komentářů. *„Dcera nemá ráda, když se tam nějak moc rozepisuju, protože si to pak všichni kamarádi můžou přečíst. Když tam ale dám jenom takový „líbí“ nebo něco stručnýho tak není problém.“* Ani pan Slávek (48, D) už svému synovi nepíše vzkazy na Facebookovou zeď jako to dělal dříve. Nyní na tyto své zprávy synovi vzpomíná spíše s humorem. *„Dřív, když jsem viděl, že tam přidal třeba nějakou fotku, tak jsem mu napsal, že má čas na fotky a má být ve škole *smích* tak to neměl moc radost. Většinou mi ten komentář smazal.“*

6.4.3 Technické oddělování komunikace s rodinou

Při používání více sociálních sítí paralelně informantí/ky často rozlišují sociální sítě na ty, přes které komunikují se svou rodinou a na ty, kde probíhá komunikace se zbývajícími lidmi. V rodinách, kde dochází k tomuto jevu, bývá pro rodinnou komunikaci nejčastěji vyčleněn Skype. Například slečna Monika (19, E) tvrdí: *„Na Skypu málo...to fakt jen s tou babičkou anebo s mamkou.“* Na otázku, zda se Monika přihlašuje na Skype při každém zapnutí počítače, stejně jako je tomu i u Facebooku odpovídá negativně. *„No, jen když si chci s někým z nich psát nebo volat, jinak to nezapínám.“* Podobně rozděluje sociální sítě na ty, pro rodinnou komunikaci a komunikaci s přáteli i Tonda (23, C). Přesto, že je na Skype registrovaný dlouhou dobu, jeho list kontaktů zahrnuje pouze tři lidi, z čehož jedna je jeho matka, druhá babička a třetí kamarádka, se kterou však příliš často nekomunikuje. Skype je pro něj tedy

téměř výhradně prostředkem pro rodinou komunikaci. „*Skype mám jako dlouho...ten ale používám spíš na komunikaci s rodinou. Hlavně s mamkou nebo s babičkou.*“

Monika i Tonda se shodují dále také na tom, že pro komunikaci se zbytkem přátel využívají téměř výhradně Facebook, který ale zvolili jen z toho důvodu, že je nejrozšířenější sociální síť a je zde tak největší pravděpodobnost nalezení dalších kamarádů. „*Ten Facebook je takovej nejznámější. Já neznám moc lidí, kteří mají něco jiného, takže by mi to asi k ničemu ani nebylo. Facebook prostě používá nejvíc lidí.*“

Ivana (44, B) je registrovaná na sociální síti Facebook a Skype. Skrze Facebook sice komunikuje s dcerou, ale pouze prostřednictvím chatu. Pokud má zájem využít online telefonování nebo video hovor přesune svou komunikaci na Skype, a to i přesto, že podobné funkce nabízí i Facebook. Na Skypu dále komunikuje se svými rodiči a tetou. I pro ni je tak Skype výhradně nástrojem rodinné komunikace. „*Na tom Skypu především jak jsem říkala s rodiči, tetou.*“

6.4.4 Iniciování komunikace

Velmi rozšířeným fenoménem při komunikaci v rodině skrze sociální sítě je upozornění mobilním telefonem. V případech, kdy spolu chtějí členové rodiny komunikovat přes některou ze sociálních sítí, se často nejprve kontaktují za použití mobilního telefonu. Prozvonění nebo SMS zpráva je tak zpravidla pouze signálem k přihlášení na sociální síť, v jejíchž prostředí probíhá další komunikace. Takového upozornění využívají zejména v rodinách, kde jeden ze členů není příliš aktivním uživatelem na vybrané sociální síti, která je pro rodinou komunikaci dominantní. O tom hovoří také paní Ivana (44, B). „*Ono to většinou funguje tak, že se prozvoníme nebo si napíšeme zprávu, že dcera má čas nebo se právě připojila na internet ... tak a pak v tu chvíli se i já snažím připojit.*“ Lze tedy vypožorovat, že paní Ivana se na sociální síť přihlašuje zejména v případech, kdy si je zcela jista, že bude přítomna i její dcera. V opačném případě, se dle jejích slov připojuje pouze zcela výjimečně. „*Pokud vím, že tam není, tak sama moc nechatuju, nebo se přihlašuji jen velmi zřídka.*“ Téměř identickým způsobem upozorňuje svého vnuka paní Libuše (64, C). „*Tak když chcu mluvit s tím Toníčkem, takže já mu buďto na telefonu napíšu zprávu nebo nějak jako ho prozvoním a on už ví, že se má dostavit na Skype.*“ Zde je podstatné zmínit fakt, že se Tonda (23, C) skutečně přihlašuje na Skype pouze za účelem, aby komunikoval se svou babičkou. Pokud od ní není upozorněn, je přihlášen pouze na Facebooku a Instagramu, kde komunikuje se všemi svými přáteli. Skype „*hlavně teda kvůli té babičce a mamce no...protože babička Facebook, Instagram ani*

nic takového nechce, že už by se s tím nenaučila. Ona se u toho počítače většinou bojí. Jako že třeba na něco klikne nebo něco pokazí, a tak má ten Skype, se kterým je naučená...a já ji tak nějak vycházím vstříc a komunikuji s ní přes ten Skype.“

6.4.5 Čas strávený komunikací

Čas, který stráví jednotliví informanti/ky na sociálních sítích, se samozřejmě liší. Většina z nich se však shoduje, že na sociální síti tráví poměrně hodně času. Například pro Moniku (19, E) tvoří standard alespoň 4 hodiny denně. *„Na tom Facebooku trávím hodně času, třeba 4 hodiny denně určitě.“* Poměrně dlouhou dobu věnuje sociálním sítím také Milada (20, B), které i přesto, že ráda sportuje a snaží být ve svém volném čase aktivní, někdy neodolá a stráví podstatnou část dne sezením u sociálních sítí. *„Já trošku ještě pořád sportuju, tak se snažím i chodit jako někam na sport nebo tak. Večer tam ale sedím. Někdy když si prohlížím fotky na Instagramu a zároveň si s někým píšu, tak třeba i 3 hodiny nebo někdy i víc.“* Přibližně stejnou dobu jako Monika a Milada se věnuje sociálním sítím i Tonda (23, C). Ten však zdůrazňuje, že jeho 3 – 4 hodiny strávené na sociální síti jsou ve většině případů věnovány aktivní komunikaci. *„Přes ten den bych řekl, že čistýho času tou komunikací tak určitě 3 – 4 hodinky.“* Zajímavá je výpověď paní Jany (38, A). Ta je velmi aktivní uživatelkou sociálních sítí, a i přesto, že komunikací tráví i 3 hodiny denně nepřipadne jí, že by se jednalo o příliš mnoho času. *„Ale že bych si jako s někým psala celý den, to ne. To je možná tak...já nevím...3 hodinky denně.“* Často totiž má možnost být připojená k internetu i v práci, a tak je čas strávený na sociální síti rozprostřen do menších časových úseků.

I v tomto výzkumu se tak zejména mezi mladšími uživateli (vysokoškolskými studenty) potvrzuje zjištění, ke kterému došel při zkoumání vysokoškolských studentů například také Raacke and Bonds-Raacke (2008), že většina uživatelů sociálních sítí v této věkové kategorii zde tráví alespoň 2,5 hodiny denně nebo více (více viz kapitola Statistika užívání sociálních sítí).

Důležité je zde zmínit také to, že se jedná o čistý čas strávený skutečně aktivním používáním sociální sítě. Většina uživatelů se totiž shoduje na tom, že často zůstávají přihlášení, i když se věnují nějaké jiné činnosti. Výjimku tvoří pan Slávek a paní Libuše.

Navzdory tomu, že je paní Libuše (64, C) již v důchodu a má tak relativně nejvíce času, přihlašuje se na Skype pouze večer a to jen za předpokladu, že má v úmyslu komunikovat s vnukem nebo její sestrou. Navíc jen zřídka kdy tato komunikace přesáhne hodinu. *„Někdy je to půl hodina, ale někdy je to aj víc. Není to sice úplně denně, ale možná tak jednou za ten*

týden nebo tak se ten jeden den najde, kdy to trvá i hodinu třeba...kdy pokecáme.“ Druhý zmíněný, pan Slávek (48, D) přistupuje ke své práci zodpovědně a nepřipadne mu vhodné se v pracovní době věnovat komunikaci přes sociální sítě, i když by tuto možnost měl. Připojuje se tak pravidelně ráno, během oběda a potom večer, pokud nemá se svou manželkou jiné plány. *„V práci tam nic nepíšu, nepřipadne mi to správný. Takže většinou večer si tam sednu nebo třeba v pauze na oběd.“*

6.4.6 Četnost komunikace členů rodiny

Většina informantů se tedy ke svému účtu na sociální síti připojuje prakticky denně a tráví zde poměrně hodně času. Podstatná část z nich se snaží, aby i kontakt s jejich rodinnými příslušníky (u mladší generace s rodiči/prarodiči, u starší generace s dětmi/vnoučaty) byl co nejčastější nebo alespoň pravidelný. Například Tonda (23, C) se snaží se svou babičkou komunikovat skrze Skype minimálně jedenkrát týdně, případně častěji, pokud o to babička stojí nebo nastanou neobvyklé události. *„Když si chce popovídat nebo něco...což je většinou tak 2x týdně, někdy jednou nebo zase i víckrát, když se něco děje doma nebo chce něco probrat.“* Paní Patricie (42, E) s dcerou Monikou (19, E) se snaží si alespoň napsat zprávu buďto každý den nebo minimálně jednou za dva dny. *„A přes ten Facebook a Skype se můžeme bavit vlastně neomezeně dlouho bez toho, abychom utratily nějaké peníze, takže se snažíme třeba alespoň jednou za 2 dny si napsat nebo zavolat.“* I Milada (20, B) se svou matkou komunikuje alespoň obden. Nepatrně jiná je situace pana Slávka (48, D) a jeho syna. Ti si podle svých slov píší neustále, avšak z důvodu, že jejich komunikace probíhá formou offline zpráv, není vždy pravidelná. Často se tak může stát, že si jeden z nich přečte zprávu například až další den. Slávek popisuje jejich komunikační návyky se synem následovně: *„Většinou píšu synovi dlouhé zprávy, jelikož vím, že si to přečte buhví kdy. Ale píšeme si furt.“*

6.4.7 Nahrazení funkcí mobilního telefonu

Vzhledem k tomu, že informantí/ky komunikují poměrně pravidelně a docela hodně se svými rodinnými příslušníky skrze sociální sítě, často tak dochází k omezení používání mobilního telefonu. Toto omezení využívání klasických funkcí mobilního telefonu jako je telefonování a posílání SMS zpráv je patrné zejména u účastníků výzkumu, kteří jsou aktivnějšími uživateli sociálních sítí nebo kteří mají možnost se častěji připojit k internetu. Například paní Patricie (42, E) by řekla, že od dob, kdy se svou dcerou komunikuje skrze sociální síť, používá mobilní telefon skutečně jen občas. *„Takže bych řekla, že ten telefon teď používám velmi*

zřídka. Jenom když jsem třeba někde mimo, a nemám připojení k internetu. Ale jinak se snažím všechno řešit přes ten internet.“ I Jindra (21, D), který má v rámci svého mobilního tarifu neomezený balíček dat již téměř nevyužívá psaní SMS zpráv nebo telefonování. Navíc Jindra SMS zprávy kompletně nahrazuje offline vzkazy na Facebooku. *„Já třeba беру i ten Facebook tak, že jim napíšu do toho offlinu...a беру to jako náhradu, že je potom neotravuju telefonem. Já je třeba nechci rušit v práci nebo ve škole.“* Důležité je zde podotknout, že toto značným způsobem ovlivňuje i jeho otce Slávka. Ten je dle jeho slov už tak zvyklý na to, že v době oběda používá mobil ke komunikaci skrze sociální síť, že je připojení k WIFI často důležitým kritériem při volbě restaurace. *„Třeba když jdu v práci na oběd někam na meníčko. Já přes ten oběd chodím většinou do stejných podniků, protože jako vím, jestli tam mají nebo nemají WIFI.“*

Jak již bylo zmíněno výše, paní Libuše (64, C) se připojuje k internetu téměř vždy pouze ve večerních hodinách, avšak i přesto se snaží řešit co nejvíce věci touto cestou a mobilní telefon již také téměř nevyužívá. *„Když potřebuju, tak to právě všechno řekneme přes ten Skype, takže ten telefon používám málo.“* To potvrzuje i její vnuk Tonda (23, C), podle jehož slov omezila Libuše používání mobilního telefonu skutečně podstatným způsobem. *„Babička, když se naučila s tím Skypem, tak už nechce teď utrácet za volání, a tak jí vydrží 200 korunový kredit třeba tři nebo čtyři měsíce.“*

Za stále častější omezování používání klasických funkcí mobilního telefonu může do jisté míry určitě také fakt, že se mezi informanty rozmáhá využívání internetu v mobilním telefonu, díky kterému mohou klasické funkce, jako jsou SMS zprávy a telefonování snadněji nahradit. Uživatelé/ky tak nejsou omezeni dosahem nebo přístupem k WIFI síti a zároveň nemusejí čekat, až dorazí domů a budou mít přístup k počítači. Tuto výhodu zmiňuje i Milada (20, B), která mobilního internetu pravidelně využívá například při jízdě vlakem. *„Já mám i internet v mobilu, takže když třeba jedu vlakem do školy, tak si píšu s lidma z mobilu.“* Na otázku, jakým způsobem Milada využívá sociální síť skrze internet v mobilu, odpovídá, že nejčastěji tímto způsobem kontroluje nové příspěvky na Instagramu nebo píše zprávy přes aplikaci Messenger. *„Když potřebuju, tak se jdu na ty sociální síť třeba jen podívat, jestli není nějaká nová fotka na Instagramu nebo třeba jen rychle napsat zprávu na Messengeru.“*

Tonda (23, C), když má chvíli čas, také kontroluje sociální síť za využití internetu v mobilu. Pokud například někde čeká a nemá tak co na práci podívat se, co se děje na Facebooku nebo Instagramu. *„Jako mám internet v mobilu, takže sem tam, když třeba potřebuju tak se podívám na Facebook nebo Instagram co se děje. Spíše ale, když někde třeba sedím a*

nudím se nebo na něco čekám.“ Nejvíce však z informantů mladší generace využívá internet v mobilním telefonu Jindra, o jehož neomezeném datovém balíčku a nahrazování SMS zpráv offline zprávami na Facebooku již byla řeč výše.

I mezi informanty rodiči již není nic neobvyklého, když mají v rámci svého mobilního tarifu předplacen internet v mobilu. Stále je však jejich připojování k sociálním sítím skrze internet v mobilu spíše výjimečnou záležitostí. Paní Ivana (44, B) se připojuje pouze v době, kdy má v práci více volna a to navíc jen občas. *„Internet v telefonu mám, ale ten používám velmi zřídka, protože jsem pracovní docela dost vytížená [...] zcela výjimečně, když dcera něco potřebuje a mám volno přes poledne tak se stane, že se připojím.*“ Paní Patricie (42, E) má také předplacen internet v mobilu, myslí si však, že její mobilní telefon není na komunikaci skrze sociální sítě dostatečně výkonný, a proto aplikace, které toto umožňují ani nevyzkoušela nainstalovat. Během rozhovoru mi telefon ukázala a postěžovala si, že by ráda internet v mobilu využívala častěji, ale technika jí to nedovoluje. Internet v mobilu tedy používá alespoň ke čtení zpravodajství a novinek. *„Mám internet v mobilu, ale většinou se podívám jenom někde na nějakou zprávu, na nějaký novinky...třeba seznam...ale přes mobil nepoužívám tady ty aplikace, protože on jako není moc výkonný.*“

6.4.8 Citlivá témata

Jelikož jsou sociální sítě pro tuto skupinu uživatelů/lek ve většině případů dominantním nástrojem komunikace, musejí se tito lidé občas potýkat s rozhodnutím, zda přes sociální sítě řešit i témata osobnějšího charakteru. Většina informantů/tek z mladší i starší generace nemá problém probírat na sociální síti téměř jakékoliv témata. Například pro Jindru (21, D) pravděpodobně neexistuje téma, kterým by se na sociální síti bál zabývat. *„Já vím, že většina lidí se bojí, ale mě to nikdy ani nenapadlo. Nemám problém tam řešit cokoli, i když sem tam třeba řešíme něco, co by se asi nemělo.*“ Dost podobně je na tom také paní Jana (38, A), která navíc tvrdí, že je pro ni často snadnější vyřešit některé věci v psané podobě na Facebooku, než o nich mluvit tváří v tvář. *„Všechno řeším přes Facebook. Protože, já nevím...když potřebuju něco vyřešit, tak ono se to líp píše, než říká.*“

Podstatně opatrnější je paní Ivana (44, B). Ta by na Facebooku nebyla ochotna probírat soukromé záležitosti týkající se financí nebo možných onemocnění v rodině. *„Jsou témata, která jsou třeba hodně soukromá nebo osobní, kdy se jedná o nějaké onemocnění v rodině nebo finanční záležitosti. Tyto věci se snažím vyřešit spíše tady tou cestou, kdy si zavoláme nebo se navštívíme a probereme to osobně.*“ I paní Patricie (42, E) není ochotna řešit skrze

sociální sítě věci ze svého osobního a intimního života. „*Jsou určité věci, které tam vůbec nepatří možná z nějakého takového intimnějšího života, protože si myslím, že je to hodně zneužitelné.*“

Důležitou roli hraje v těchto výpovědích fakt, že se jak paní Patricie, tak paní Ivana osobně setkaly se zneužitím profilu na sociální síti Facebook. Je tedy patrné, že lidé, kteří s tímto nemají žádnou bližší zkušenost, jsou více ochotni diskutovat na sociálních sítích i o věcech intimního charakteru.

6.4.9 Sdílení fotografií

V průběhu internetové komunikace se členy rodiny chtějí rodinní příslušníci často také sdílet fotografie nebo si prohlížet fotografie ostatních členů rodiny. Informanti/ky, kteří jsou ochotni nahrávat vlastní fotografie na sociální sítě, k tomu ve většině případů používají Instagram, který je primárně zaměřen právě na sdílení fotografií mezi uživateli. Další možností je potom posílání fotografií rodičům, případně prarodičům skrze e-mail nebo jako přílohu zpráv na Facebooku.

Všichni informanti/ky využívající Instagram mají nastaven profil jako veřejný, a tak jsou jimi nahrané fotografie přístupné všem ostatním registrovaným (i neregistrovaným) uživatelům. Možnost nastavit svůj profil jako soukromý zvažoval pouze Jindra, avšak po čase se i on vrátil k původnímu nastavení z obavy, že o jeho profil nebude zájem. Zároveň si Jindra (21, D) uvědomil, že by jej nikterak neobtěžovalo, kdyby jej sledovali cizí lidé. „*Měl jsem asi týden soukromej, ale zase jsem si říkal, že když budu soukromej, tak se mi tam vlastně na to nikdo nepodívá. Navíc mi to je vlastně jedno kdo mě sleduje. Ať se dívají na co chtějí, tak jsem zase veřejnej.*“

6.4.9.1 Nahrávání fotografií na Instagram

Nahrávání fotografií na sociální sítě je více rozšířeno mezi mladší generací. Účet na sociální síti Instagram mají čtyři z pěti zástupců mladší generace a každý z nich alespoň čas od času přidá nějakou fotografii, i když se nepovažují za nikterak aktivní uživatele. Bednář by tak tyto uživatele pravděpodobně označil jako **Pozorující authority** – tedy uživatele, kteří se pravidelně připojují a sledují obsahy ostatních, avšak nejsou příliš ochotni sami obsahy přidávat.

Z mladší generace není registrována pouze slečna Monika, která je dle svých slov spíše introvert, a tak obecně nerada sdílí fotografie s ostatními. Svou aktivitu na Instagramu popisuje

je například Jindra (21, D) následovně: „*Na Instagram hodím jednu fotku jednou za 2 – 3 týdny. Jsem tam sice často, ale nepíšu nic, nedávám tam fotky a tak.*“ Ani Tonda (23, C) nepovažuje svoji aktivitu na Instagramu za významnou. „*Zatím tam toho moc nepřidávám. Mám tam pár fotek...tak 7 – 8.*“

6.4.9.2 Directy

Ačkoliv by se mohla zdát možnost nahrávat fotografie jen pro vybranou skupinu sledujících (v tomto případě například pro skupinu „rodina“) velmi zajímavá a lákavá, mezi uživateli není nikterak oblíbená. Informanti/ky ve většině případů raději nahrají fotografie na svůj veřejný profil a dají tak možnost prohlédnout si je všem, kteří o to mají zájem. Například Milada (20, B) se osobně s directem ještě nikdy nesešla. „*Ještě jsem nikdy direct neposlala. A vlastně asi ani nedostala.*“ Ostatně ani Petra (21, A) není vyznavačkou tohoto druhu sdílení fotografií. „*Ne neposílám to vůbec ... jenom tam dávám fotky pro všechny, nic nedávám do directu.*“

Alespoň nějakou zkušenost s directy má Jindra, který tuto funkci několikrát vyzkoušel, avšak v poslední době ji nahrazuje novou sociální sítí SnapChat, která rovněž umožňuje posílat fotografie vybraným uživatelům. Tyto fotografie jsou navíc po zvoleném čase automaticky z mobilního telefonu vymazány (možnost nastavit rozmezí 1 – 10 sekund). Pro Jindru (21, D) to tak často znamená, že může přes SnapChat poslat i fotografii, kterou by jinak nesdílel, jelikož bude příjemci po krátkém časovém úseku vymazána a vícekrát se mu nezobrazí. „*No zkoušel jsem directy asi dvakrát...ale říkám, tady na tyhle věci, na něco co nechci zveřejňovat nebo aby měl někdo uložené, protože to jsou třeba blbosti...tak to posílám spíš přes ten SnapChat.*“

6.4.9.3 Prohlížení fotografií na Instagramu

Sledování fotografií ostatních uživatelů však věnují informanti/ky podstatně více času, než je tomu u nahrávání vlastních fotografií. Informanti/ky z mladší generace se přiznávají k tomu, že na Instagramu tvoří list uživatelů, které sledují z velké části neznámí lidé nebo známé osobnosti, u nichž je větší pravděpodobnost přidání zajímavé fotografie. Milada (20, B) například říká, že ráda sleduje celebrity nebo módní blogerky, které na svých Instagramových profilech pořádají soutěže o hodnotné ceny. „*Ten Instagram tam mě jako spíš baví sledovat různé ty celebrity nebo blogerky módní. S nimi soutěžím o kosmetiku a tak různě.*“ Stejnou zálibu lze pozorovat také u Petry (21, A). „*Na Instagramu mám i cizí lidi...třeba občas*

známé osobnosti nebo nějaké stránky, které tam přidávají hezké obrázky. A blogerky tam dávají často nějaké soutěže. Takže musím třeba dát like k fotce nebo podobně.“

I Jindra (21, D), který se považuje spíše za pasivního uživatele Facebooku je při prohlížení a hodnocení fotografií na Instagramu podstatně aktivnější. *„Na Instagramu dávám tisíckrát víc líků než na Facebooku. Když najedu na Instagram a projedu tu zeď tak minimálně 5 – 6 líků dám vždycky. Na Facebooku lajkuju jen když tam dá někdo třeba nějakou moji oblíbenou písničku a já si na ni vzpomenu.“*

U starší generace je možné pozorovat spíše zájem prohlížet si fotografie lidí, které dobře znají (zejména svých potomků). Například pana Slávka (48, D) donutilo k registraci právě to, že si chtěl prohlížet fotografie svého syna, který trávil léto v zahraničí. *„To jsem si založil hlavně proto, že on byl na léto pryč a říkal mi, že bude fotky nahrávat na Instagram, tak aby mi je nemusel posílat zvlášť.“* Nutno však podotknout, že pan Slávek je z informantů starší generace jediný, který se osmělil k registraci na této sociální síti. Ostatní rodiče/prarodiče tuto registraci odmítají, i přesto, že mají zájem si fotografie prohlížet. K prohlédnutí fotografií tak využívají profily svých dětí. Například paní Ivana (44, B) se přiznává, že na Instagram nahlížela za pomoci své dcery. *„Samozřejmě jsem si ten Instagram prohlížela. Dcera mi některé věci ukázala, zpřístupnila.“* I paní Jana (38, A) má v případě zájmu přístup k fotografiím skrze svou dceru, které je ochotna nechat Janu nahlédnout na její profil na Instagramu. *„To ona mi třeba jako ukáže, když tam je fotka nějakého našeho společného známého nebo tak. Nebo i její fotky s kamarádkami.“*

Když byla informantům starší generace, kteří nejsou na Instagramu registrováni položena otázka, z jakého důvodu si nechtějí vytvořit svůj profil na této sociální síti, všichni se shodli na odpovědi, že nechtějí přidávat žádné vlastní fotografie. Konkrétně se k tomu například paní Ivana (44, B) vyjadřuje následovně: *„Nejsem ten typ asi.... Ten typ, který by musel ty informace sdílet a ukazovat celému světu fotografie ...“*

6.4.9.4 Jiné způsoby sdílení fotografií

Ke sdílení fotografií jiným způsobem, než skrze Instagram se mladší uživatelé/ky ve většině případů uchylují pouze z toho důvodu, aby vyhověli svým rodičům/prarodičům, a ti tak měli možnost fotky vidět dříve, než tehdy, kdy se shledají osobně a bude možné fotografie ukázat přímo na profilu „dítěte“. Jinak je to samozřejmě u slečny Moniky, která celkově nerada nahrává fotografie na sociální síť, a tak je spíše ochotna poslat je svým rodičům soukromě.

U starší generace informantů je potom posílání fotografií skrze e-mail nebo Facebook dominantním způsobem, jak se o fotografie se svými potomky podělit.

Nejčastěji posílá fotografie přes e-mail paní Libuše (64, C). *„Když mám nějaké nové fotky nebo oni mají...takže mě je pošlou na ten email, já zase pošlu zpátky taky tam.“* Paní Libuše posílá fotografie výhradně přes e-mail proto, že je neumí poslat přes Skype, jehož prostřednictvím jinak probíhá veškerá její komunikace s vnoučaty. *„To asi neumím, nevím, že to jde. Já dělám a používám jenom to, co mám naučený.“* Tonda (23, C) k tomuto navíc dodává, že se babičce několikrát pokusil fotografie přes Skype poslat, ale protože uložení fotografií z nějakého důvodu nedopadlo podle představ, jeho babička už není ochotna Skype k tomuto účelu používat. *„Ona přes Skype, tam to musí potvrdit a párkrát se jí to nějak špatně uložilo, tak už to tak nechce posílat ... tak chce raději na mail... a mě to nevadí tak jí to pošlu tam no.“*

Fotografie ke zprávě na Facebook v některých případech příkládá například paní Ivana (44, B). Pokud dceru delší dobu nevidí a má nějakou fotografii z domova, o které si myslí, že by jí dcera ráda viděla, neváhá ji přiložit během komunikace k některé ze zpráv. *„I když vyfotím doma nebo na chatě nějakou fotografii, kterou bych jí chtěla ukázat tak jí pošlu.“*

6.5 Podoba komunikace

Zkoumané rodiny mají na sociálních sítích odlišné komunikační návyky. Někteří informanti/ky společně komunikují výhradně online, jiní si zanechávají offline zprávy nebo kombinují obojí zmíněné.

6.5.1 Online komunikování

Online komunikace probíhá hlavně v rodinách, kde se členové, pokud mají zájem komunikovat, navzájem upozorňují mobilním telefonem nebo jsou aktivnějšími uživateli a na sociální síti vyčkají, až jsou oba komunikující ve stavu online. Například Milada (20, B) tak o své komunikaci s matkou tvrdí, že *„většinou si píšeme taky, když jsme obě online. Ona mě vždycky prozvoní nebo já jí prozvoním...až když večer přijde z práce třeba a potom si můžeme normálně psát“* I Monika (19, E) se svou matkou komunikuje raději online. Ve většině případů na ní její matka na sociální síti počká nebo ji upozorní SMS zprávou, že by si ráda popovídala. Vždy tak obě čekají, až se sejdou online. V opačném případě si raději zatelefonují. *„Mamka mě radši počká nebo mi napíše zprávu, jestli nepůjdu na chvilku na Skype nebo na Facebook. To já potom jdu a píšeme si normálně online.“*

6.5.2 Offline komunikování

Offline komunikace je doménou zejména pana Slávka a jeho syna. Obecně lze však říci, že se k offline komunikování uchylují zejména rodiny těch informantů, kteří by se jinak na sociální síti setkali jen velmi obtížně. Například Monice (19, E), která se svou matkou komunikuje téměř výhradně online, někdy pošle její babička zprávu do offline stavu z toho důvodu, že na počítači netráví příliš času, a tak by nemusela mít možnost Moniku zachytit online. *„Babička mi klidně napíše i do offlinu, protože ona tam nikdy není moc dlouho na počítači, tak když tam nejsem, tak mi napíše do offline.“* Ještě viditelnější jsou důvody offline komunikace na situaci již zmíněné rodiny pana Slávka. Podle jeho syna Jindry (21, D) komunikují s otcem výhradně zanecháváním offline zpráv na Facebooku. *„Tatkoví, ten tam jako nebývá furt, takže spíše jako komunikujeme takhle do offo.“* Blíže specifikuje důvody pro offline komunikaci pan Slávek (48, D), když říká: *„Se synem, tím že vstávám brzo a on mi většinou odepíše večer ve 2 ráno, když jde spát a já mu zase napíšu až ráno v 6 když já vstávám a takhle no. Takže většinou tam ani jeden nejsme.“* Rozdílné denní rozvrhy a rutiny tak nutí pana Slávka komunikovat se synem přes offline zprávy, jelikož je často nepravděpodobné, že se na sociální síti zastihnou v době, kdy budou oba online.

Pro offline komunikaci tak bývají využívány zejména zprávy na sociální síti Facebook nebo vzkazy v prostředí Skype. I přesto, že by zcela dostačujícím způsobem mohl pro zanechání offline zprávy posloužit e-mail, nikdo z informantů tohoto nevyužívá. Objevují se zejména názory, že je e-mail příliš zastaralým nástrojem. Tímto způsobem se o e-mailu vyjadřuje konkrétně Jindra (21, D), když říká: *„Já nevím, ale mě to přijde hrozně zastaralý“* Hlavní nevýhodu e-mailu navíc vidí Jindra v tom, že není možno stejně snadno jako na Facebooku zjistit, zda si druhý uživatel zprávu přečetl. *„Když někoho potřebuju, tak aspoň vidím třeba na Facebooku, že si to někdo zobrazil. Ale na e-mailu by mi přišlo otravné tam dávat to, že mi musí potvrdit přečtení.“* Na druhou stranu e-mail stále zůstává pro většinu účastníků výzkumu dominantní v případech, kdy se jedná o oficiální komunikaci s institucemi nebo lidmi, které osobně neznají. Například Milada (20, B) tvrdí, že e-mail využívá pravidelně pro komunikaci se školou a učiteli. *„Tak jako email používám, ale spíše jen když potřebuju něco odeslat do školy třeba nějakému učiteli.“*

6.6 Důsledky života se sociálními sítěmi

Následující tematický celek pojednává o změnách, které se udály v životě informantů/tek v souvislosti s užíváním sociálních sítí a dále také o důsledcích, které s sebou tyto změny přinesly.

6.6.1 Funkce sociálních sítí pro jednotlivce

Pochopitelně nejdůležitější funkcí, kterou sociální sítě v životě jednotlivců plní, je funkce komunikační. Pro mnohé informanty se však postupem času staly sociální sítě také zdrojem informací, inspirace nebo způsobem, jak trávit volný čas.

Jako výplň volného času používá sociální sítě například paní Jana (38, A), která po práci, kdy je často v domácnosti sama, ráda hraje online hry na sociální síti typu Candy Crush nebo FarmVille. *„Já ty jednodušší počítačové hry na Facebooku hodně hraju. To mě baví, dcera mi to ukázala, tak mám aspoň po práci co dělat.“* I Slávka (48, D) a jeho manželku, která sama není registrována na žádné sociální síti, dříve bavilo starat se o virtuální farmu. Po registraci na Instagramu však Slávek ve svém volném čase spíše prohlíží fotografie známých. *„Farmu jsem hrál taky a tu dokonce hrála i manželka na mojem Facebooku. Ted' už ale ne. Zaregistroval jsem se i na Instagramu, takže si ve volném čase spíše prohlížím třeba fotografie.“*

Jako zdroj informací jsou sociální sítě nejhojněji využívány studenty vysokých škol, kteří zde chodí vyhledávat informace týkající se jejich studia. Nejčastěji k tomuto účelu využívají hromadné třídní skupiny nebo společné konverzace se spolužáky. Často se ze sociální sítě dozví informace týkající se studia například Tonda (23, C), i když k tomuto nepřistupuje nikterak aktivně. *„Třeba máme skupinu ve škole, že jo...já tam nic nepíšu, ale často se dozvím, že odpadá předmět nebo že máme něco odevzdat [...] co a jak se má udělat a tak.“* Do nedávna čerpala informace týkající se školy také paní Ivana (44, B), která dálkově studovala Sociální pedagogiku. *„Jelikož jsem do nedávna ještě studovala vysokou školu, a také jsme měli se svými spolužáky založené skupiny [...] řešili společné úkoly a společné práce a témata.“* V současnosti však má paní Ivana své vzdělání ukončeno, a tak na sociálních sítích hledá spíše inspiraci pro svou práci vychovatelky a vedoucí výtvarného kroužku. *„Zjistila jsem, že na Facebooku jsou také stránky, které můžu aktivně využívat pro inspiraci ve své práci. [...] Jedná se hlavně o stránky s pracovní a výtvarnou tematikou, kde můžu sbírat inspiraci a nové nápady.“*

6.6.2 Vliv sociálních sítí na život

Používání sociálních sítí do jisté míry ovlivňuje životy všech uživatelů. Z velké části se na vlivu sociálních sítí shodují i informanti/ky tohoto výzkumu, přičemž většina z nich věří, že je tento vliv spíše pozitivní. Paní Jana (38, A) říká, že v jejím věku už by se dokázala bez sociálních sítí obejít a stačil by ji mobilní telefon, avšak jedním dechem zároveň dodává, že díky sociálním sítím ušetří peníze, které by ji stálo telefonování a navíc může snadněji udržovat kontakt se svou dcerou. *„Mně by možná stačil ten telefon, ale zase tady je i ta úspora těch peněz. A navíc, když mám tu dceru na škole, tak bychom spolu asi tolik nemluvily. [...] nemohly bychom si povídat tak často, jak jsme zvyklé. [...] Mohla bych přijít o hodně. Komunikace mezi námi by asi vážla a nemuselo by to být dobrý.“* Poměrně intenzivně vnímá možnost snadně komunikovat a alespoň prostřednictvím internetu vidět svá vnoučata paní Libuše (64, C). *„Hlavně se mě to líbí proto, že [...] i když jsou daleko, jsou pryč, že s něma můžu mluvit, můžu je vidět. Jsem teda hlavně jako ráda, že se vždycky domluvíme třeba právě s tím vnukem nejstarším...to se mě líbí.“*

I u paní Ivany (44, B) mají sociální sítě pozitivní vliv na komunikaci s dcerou, která je dle jejich slov skrze sociální sítě dostatečně častá a navíc bez ekonomických omezení a limitů, jenž přináší telefonování. *„Určitě co se týká komunikace s dcerou, tak jsme daleko více v kontaktu, protože tím, že měla i ona sama nějaký limit na telefonu, tak jsme si skutečně napsali jen nějakou zprávičku.“* Paní Ivana však vnímá i negativa sociálních sítí, kdy dle jejich slov ztratila klid a část svého soukromí, což bylo zcela jistě způsobeno zneužitím jejího profilu na Facebooku. *„Já mám vlastně pocit, že můj život už není takový, jako byl...co se týče nějakého klidu a té anonymity.“*

Pro Slávka (48, D) se sociální sítě staly prostředkem, díky kterému se naučil efektivněji používat počítač a využívat potenciálu internetu a sociálních sítí samotných. Navíc pro něj sociální sítě znamenají dominantní nástroj komunikace se synem a v současnosti jsou částečně i způsobem trávení volného času. *„Ty sítě mi pomohly se naučit více s počítačem, víc toho využívat co to všechno umí. Teď už je to docela asi důležitá část mého života [...] stalo se to součástí mého dne [...] je to takový zvyk se podívat během oběda nebo po večeři, když třeba není nic v televizi. Nevím, asi je pro mě snadnější žít i s tím Facebookem. Hlavně třeba i kvůli tomu synovi.“*

Kromě posílení komunikace s rodinnými příslušníky informanti/ky zmiňují také navázání nových kontaktů a získání přátel. Toto zmiňuje například Milada (20, B), které sociální

sítě pomohly navázat a udržet spoustu kontaktů, které by jinak pravděpodobně už vůbec neměla. „*Tak mám asi o hodně víc přátel než bych měla ...víc známých.*“

Poměrně neutrálně se vyjadřují k životu se sociálními sítěmi informanti/ky z mladší generace, kteří i dříve aktivně využívali nástrojů internetové komunikace. Tonda (23, C) například hovoří o tom, že mu plně dostačovalo ICQ, přes které mohl domluvit vše, co potřeboval. Ostatní možnosti, které sociální sítě nabízí, pro něj nejsou nikterak důležité a jsou spíše navíc. „*Mně prostě stačilo, když bylo to ICQ, kde jsme si mohli psát, domluvit se...to pro mě bylo nějak tak klíčové. Všechno co je na Facebooku navíc, kromě chatu je pro mě prostě zbytečné. A třeba na tom Instagramu, se můžu podívat na nějaké zajímavé fotky, co bych jinak neviděl jo...ale není to nic, bez čeho bych nedokázal žít.*“ Podobným způsobem se k životu se sociálními sítěmi staví i Petra (21, A). I ona byla od útlého věku zvyklá komunikovat se svými přáteli prostřednictvím internetu, a tak sociální sítě nepřinesly do jejího života žádnou podstatnou změnu. Dle jejího názoru dokonce tráví na sociálních sítích méně času, než tomu bylo dříve na ICQ a Xchatu. „*Ten čas na tom počítači je vlastně stejnej. Možná teď tam dokonce trávím míň času než kdysi, neponocuju.*“ Petra však také vyzdvihuje fakt, že všechny změny spojené s užíváním sociálních sítí vnímá spíše pozitivně. „*V mém případě tam nejsou asi žádný záporry [...] s těma kamarádama to je pořád úplně stejný [...] a s mamkou si jako píšeme víc než předtím [...] když já jsem daleko...a někdy i 2 týdny pryč, tak si můžeme s tou mamkou povídat.*“

7 SHRNU TÍ

V rámci této diplomové práce byla pozornost věnována problematice mezigenerační internetové komunikace uvnitř rodiny. Jednalo se o rodiny, v nichž se vyskytuje alespoň jeden student starší 19 let, který se svými rodiči nebo prarodiči aktivně komunikuje prostřednictvím sociálních sítí, a zároveň s nimi v průběhu týdne nežije ve stejné domácnosti. Práce byla rozdělena na šest hlavních tematických celků, a to Postoje k sociálním sítím, Motivy vedoucí k registraci na sociální síti, Důvody komunikování s rodinou skrze sociální síť, Pravidla komunikace přes sociální síť, Podoba komunikace a Důsledky života se sociálními sítěmi.

Mezi příslušníky jednotlivých rodin obecně převládá spíše důvěra k sociálním sítím. Většina informantů/ek nemá strach ze zneužití jejich soukromého profilu na sociální síti. A i když o existenci takového rizika vědí, uklidňují se tím, že jim se tato situace určitě vyhne. Spíše skeptičtí jsou ke komunikaci skrze sociální síť členové/ky těch rodin, které mají se zneužitím profilu vlastní zkušenost. Na druhou stranu, však i tyto lidé nadále prostřednictvím sociálních sítí komunikují. Svůj profil však mají v současnosti lépe zabezpečen a k samotné komunikaci přistupují opatrněji.

Výsledky výzkumu prokázaly, že se u různých generací rodinných příslušníků komunikujících společně skrze sociální síť objevují a prolínají rozličné motivy vedoucí k registraci na sociální síti. A to v závislosti na jejich předchozích zkušenostech s online komunikací, vlivu rodiny a okolí nebo jejich vlastní zvědavosti. Právě tlak ze strany blízkých přátel, známých nebo rodinných příslušníků, s nimiž se jednotlivec identifikuje, do značné míry ovlivňuje jeho/její registraci a následné používání sociálních sítí. To potvrzuje i výzkum Hampton, Goulet, Rainee a Purcell z roku 2011, podle kterého 93 % seznamu přátel na sociální síti patří lidem, které uživatel zná osobně a s nimiž chce nadále udržovat kontakt, pouze zbylých 7 % tvoří lidé, které uživatel osobně nikdy nepotkal. Obecně tak pro většinu lidí není důvodem registrace snaha seznámit se s dalšími uživateli.

I u informantů/ek, kteří sami původně neměli zájem mít vytvořen účet na sociální síti, mnohdy převládl strach z vyloučení z kolektivu, či odloučení od blízkých osob. Tato snaha zůstat v kontaktu s pro uživatele blízkými lidmi, tak převažuje nad počátečním nezájmem o sociální síť. U starší generace je tento vliv podstatně silnější, pokud navíc přichází ze strany rodiny, a to obzvláště dětí a vnoučat. Rodinní příslušníci, kteří začnou užívat sociální síť v rodině jako první, navíc probouzí u ostatních členů rodiny zvědavost, která bývá ve většině případů dále přiživována všeobecným rozšířením sociálních sítí ve společnosti. Zejména pro

starší generaci, jsou tak sociální sítě a internetová komunikace celkově velkým lákadlem, které v mládí neměli možnost využít, a tak jej pro komunikaci se svými dětmi, kolegy a známými používají alespoň v současnosti.

Mezi hlavní důvody, které vedou rodiny v době nepřítomnosti jednoho ze členů ke komunikaci skrze sociální sítě, zahrnují informanti/ky hlavně ekonomickou stránku tohoto druhu komunikace. Uživatelé/ky z mladší i starší generace se shodují na faktu, že jim počítačem zprostředkovaná komunikace ušetří nemalé finanční prostředky, které by jinak vynaložili za telefonování a posílání SMS zpráv.

Zejména u uživatelů/ek ze starší generace, je velmi rozšířeným důvodem, který motivuje k používání sociální sítě obzvláště pocit blízkosti, tedy to, že jsou rodiče a prarodiče i nadále součástí životů svých potomků. Toto zjištění potvrzuje to, o čem mluví například Hewstone (2006), když zmiňuje afiliaci, čili naléhavou potřebu fyzické blízkosti. Rodinní příslušníci ze starší generace, kteří se mohou cítit osaměle a odloučení od svých dětí a vnoučat, pátrají po sociálním kontaktu tak dlouho, dokud není jejich pud afiliace nasycen. V tomto konkrétním případě jim tak sociální sítě a komunikace jejich prostřednictvím umožňuje překonávat čas a vzdálenost, díky čemuž mohou být v neustálém kontaktu se svými potomky, což významným způsobem zkvalitňuje jejich sociální vztahy.

Neméně důležitá je často také potřeba kontrolovat, alespoň zprostředkovaně životy svých potomků. Lze tedy říci, že se jedná o motiv mocensko-kontrolní, jak jej vymezuje Plaňava (2005). Ke komunikaci a interakci rodiče často vede snaha kontrolovat životy svých dětí a vnoučat alespoň zprostředkovaně, skrze sociální sítě. Nepopiratelný význam má mezi důvody užívání sociálních sítí také ochota ze strany dětí. Participace na sociálních sítích je tak u většiny rodičů a prarodičů podmíněna výrazně větší ochotou komunikovat prostřednictvím sociální sítě ze strany jejich potomků, nežli je tomu v případě mobilních telefonů. Prarodiče se tak v touze komunikovat se svými blízkými stále častěji uchylují k používání internetu, což potvrzuje i výzkum Českého statistického úřadu. Podle něj 90 % uživatelů ve věku nad 65 let, kteří internet aktivně využívají, jej používá převážně ke komunikaci. (ČSU, 2012)

V kontextu komunikace přes sociální sítě se členy rodiny je na základě výsledků výzkumu možné vymezit specifika, které s sebou tato komunikace přináší. Jedním z nich je obrácení výchovných rolí. Tento „trend“ je možno zaznamenat i ve výpovědích všech dotazovaných. Jak zmiňuje už Jirásková (2005), jelikož je internet a informační komunikační technologie součástí života mladší generace již od útlého dětství, nevyhnutelně s nimi umějí pracovat lépe než jejich rodiče. Děti a vnoučata tak učí své rodiče a prarodiče správně používat například

internet a sociální sítě. Právě v prostředí sociálních sítí jsou to potom velmi často potomci, kdo určuje pravidla a rozhoduje o ne/komunikaci. Zároveň rodinní příslušníci mluví také o zákazech, které přicházejí ze strany mladší generace. Rodičům bývá nejčastěji upírána možnost psát dlouhé komentáře, označovat fotografie, které se jim líbí nebo psát svým potomkům vzkazy na Facebookovou zed'. Ačkoliv by se mohlo zdát, že bude mít starší generace s těmito zákazy problém, není tomu tak. Rodiče a prarodiče plně respektují přání svých potomků a snaží se tomu, co jejich dětem a vnoučatům vadí vyhnout.

Obzvláště u uživatelů, jenž jsou registrováni na více sociálních sítích, které navíc používají paralelně se objevuje dělení sociálních sítí na ty, které slouží pro komunikaci s rodinou a ty, skrze které komunikují s ostatními přáteli a známými. Zajímavé však je, že ve všech rodinách, ve kterých dochází k tomuto rozdělování sociálních sítí je pro rodinnou komunikaci vymezen Skype. Pravděpodobně tomu tak je pro jeho jednoduchost, kterou zejména členové starší generace vyzdvihují.

V části rodin, které společně komunikují prostřednictvím sociálních sítí, si rodinní příslušníci v případě, že se chtějí spojit se svým příbuzným, vynucují jeho/její připojení upozorněním na mobilní telefon. Prozvonění nebo SMS zpráva tak často znamená signál, po kterém se oba členové rodiny připojí na sociální síť, kde probíhá další komunikace. Děje se tak zejména v rodinách, kde jeden ze členů není příliš aktivním uživatelem dané sociální sítě, a tak by mohlo čekání, než se připojí trvat nepřiměřeně dlouhou dobu.

Většina uživatelů/ek komunikuje se svými rodinnými příslušníky pouze za předpokladu, že jsou oba dva členové rodiny připojení na sociální síť, jsou tedy ve stavu *online*. Jinak je to pouze v rodinách, kde se významným způsobem odlišují denní rozvrhy jednotlivých členů. Zde je nepravděpodobné, že se ti, kteří mají zájem komunikovat zastihnout na sociální síti ve stejném čase. Proto si raději zanechávají *offline* vzkazy, na které mohou oba účastníci komunikace reagovat v různých časových obdobích a udržovat tak alespoň do určité míry pravidelnou komunikaci.

Čas strávený komunikací na sociální síti se mezi jednotlivými uživateli odlišuje. Na druhou stranu však většina z informantů/tek (u mladší generace všichni, což potvrdilo výsledky výzkumu Raacke and Bonds-Raacke (2008), podle kterého univerzitní studenti tráví na sociální síti alespoň 2,5 hodiny denně) vypověděla, že zde stráví během dne v průměru více než 3 hodiny.

Co do pravidelnosti, se ve zkoumaných rodinách vyskytují různé návyky. V některých rodinách jsou její členové zvyklí na online komunikaci několikrát týdně, jiné rodiny si zane-

chávají offline zprávy na Facebooku. Obecně však lze konstatovat, že je komunikace prostřednictvím sociálních sítí ve všech rodinách pravidelná.

V rodinách komunikujících skrze internet v některých případech dochází k nahrazení telefonického komunikování právě zprávami a hovory na sociálních sítích. Zejména pravidelnost a častost komunikace přes sociální sítě vytvořila u uživatelů zvyk. Jsou tak stále méně ochotni platit za hovory a SMS zprávy, když mají možnost využít komunikace přes sociální sítě, která je pro ně víceméně zdarma. U těchto uživatelů dochází k nahrazování SMS zpráv zprávami na Facebooku a namísto telefonování bývají nejčastěji využívány video hovory přes Skype. U většiny informantů tak došlo během užívání sociálních sítí k redukování používání klasických funkcí mobilního telefonu. Přičemž toto omezování je ještě zřetelnější u těch uživatelů, kteří mají navíc i internet v mobilním telefonu.

V kontextu komunikování o citlivých a důležitých tématech se rodiny rozcházejí na dvě skupiny. Jedna část rodin je ve většině případů ochotna probírat se svými příbuznými na sociální sítí téměř jakákoliv témata. Často se tváří v tvář setkávají pouze o víkendech nebo dokonce jednou za dva týdny, a tak mnohdy nemají příliš mnoho jiných možností, kde důležitá, citlivá témata probrat. Druhá skupina rodin důležitá témata na sociální sítí neprobírá, a to obzvláště z toho důvodu, že se jedná o uživatele, kteří mají přímou zkušenost se zneužitím profilu na sociální sítí. Tito lidé jsou tak výrazně opatrnější a během konverzace nezmiňují věci intimního charakteru, u kterých nechtějí, aby s nimi mohl v případě zneužití disponovat někdo mimo rodinný kruh.

Výsledky výzkumu ukázaly, že obzvláště pro mladší generaci je dominantním prostředkem pro sdílení a prohlížení fotografií sociální síť Instagram. Všichni tito mladí lidé zde mají nastaven svůj profil jako veřejný. Je tedy patrné, že jsou ochotni sdílet fotografie i se všemi ostatními registrovanými popřípadě i neregistrovanými uživateli. Z hlediska označování příspěvků jako „to se mi líbí“ jsou uživatelé/ky na Instagramu daleko aktivnější, nežli je tomu na Facebooku. Na druhou stranu nikdo z informantů není nikterak aktivním uživatelem z pohledu přidávání fotografií. Dále bylo zjištěno, že jak rodinní příslušníci z mladší tak i starší generace mají zájem prohlížet si fotografie. U mladších uživatelů lze pozorovat spíše zájem o prohlížení fotografií na populárních Instagramových profilech. Sledují tak různé známé osobnosti, profily lidí, kteří přidávají fotografie pravidelně nebo módní blogerky, na jejichž profilech je možno soutěžit o ceny. Naopak u starší generace se vyskytuje zájem sledovat hlavně jejich známé, zejména potom děti a vnoučata. Avšak i přes tento neutuchající zájem sledovat fotografie svých potomků, nejsou rodinní příslušníci/e ze starší generace ve

většině případů ochotni vytvořit si vlastní profil na této sociální síti. A to z toho důvodu, že odmítají sdílet vlastní fotografie. Pokud mají zájem na fotografie zveřejněné na sociální síti Instagram nahlédnou, požádají o zprostředkování své děti. Informanti/ky z mladší generace, jejichž rodiče/prarodiče nemají profil na výše zmíněné sociální síti, jsou již na tento jejich zájem zvyklí, a tak jim nemají problém tento přístup povolit. Ve většině rodin, kde rodinný příslušník ze starší generace není registrován na sociální síti, jsou fotografie mezi členy rodiny sdíleny prostřednictvím e-mailu nebo jako příloha zprávy na sociální síti Facebook.

V životě jedinců ve všech zkoumaných rodinách plní sociální sítě na prvním místě funkci komunikační. V souvislosti se stále hojnějším užíváním sociálních sítí mezi informanty se však tyto sítě pro mnohé staly také výplní volného času nebo zdrojem inspirace a informací. Ve volném čase se uživatelé/ky s oblibou věnují hraní online her, jako jsou Candy Crush nebo FarmVille. Navíc uživatelé/ky, mající profil na Instagramu zmiňují jako zábavu pro volný čas také prohlížení cizích fotografií. Zdrojem informací jsou potom sociální sítě zejména pro studenty. Ti se zde stávají členy třídních skupin, jejichž prostřednictvím získávají informace týkající se jejich vysokoškolského studia. Komunikace s ostatními spolužáky je pro ně skrze větší skupinovou konverzaci snadnější, rychlejší a více přínosná.

Obecně hodnotí členové rodin změny, které jim sociální sítě přinesly spíše pozitivně. Obzvláště s ohledem na komunikaci uvnitř rodiny. Zde se všichni informanti/ky shodují na tom, že je v současné době, kdy v případě, že nemohou komunikovat tváří v tvář, komunikují převážně skrze sociální sítě, jejich komunikace častější, pravidelnější a v některých případech také otevřenější, než tomu bylo dříve. I přesto jsou však sociální sítě stále pouze doplňkem komunikace tváří v tvář a členové všech rodin si uvědomují, že by jejich prostřednictvím neměli tento nejdůležitější typ komunikace nahrazovat, ale i nadále jej pouze doplňovat, o čemž hovoří i Dijk (2006).

Sociální sítě informanti/ky nevnímají jako nutnost, bez které by nedokázali žít, avšak oceňují pozitiva, které jim sociální sítě přinášejí. Mimo posílení komunikace s příbuznými a nejbližšími členy rodiny informanti/ky často zmiňovali například také možnost na dálku udržovat vztahy s přáteli a známými, o které by bez sociálních sítí pravděpodobně přišli. Dalšími zmiňovanými pozitivy potom bylo navázání nových kontaktů a získání přátel nebo zlepšení používání internetu a počítače. Jednou z mála negativních změn vnímaných mezi uživateli/kami byla částečná ztráta soukromí, kterou si opět uvědomovali zejména lidé, u kterých v minulosti došlo ke zneužití jejich osobního profilu na některé ze sociálních sítí.

ZÁVĚR

Cílem této magisterské diplomové práce bylo stanovit a popsat motivy, názory a postoje rodinných příslušníků různých věkových kategorií, kteří společně komunikují prostřednictvím sociálních sítí. Těchto cílů jsem se rozhodl dosáhnout prostřednictvím kvalitativního výzkumného šetření. V rámci tohoto výzkumného šetření byly vedeny hloubkové nestrukturované rozhovory se členy pěti rodin, ve kterých probíhá vzájemná komunikace skrze sociální sítě. Pro potřeby výzkumu byly zvoleny rodiny, v nichž se nachází alespoň jeden potomek starší 19 let, což zhruba odpovídá věku studentů prvního ročníků vysoké školy, který komunikuje se svými rodiči nebo prarodiči skrze sociální sítě a současně nežije alespoň v průběhu pracovního týdne ve stejné domácnosti. Právě z důvodu, že tito studenti nebydlí v průběhu týdne se svými rodiči popřípadě prarodiči, a tudíž nemají možnost komunikovat tváří v tvář, se sociální sítě často stávají důležitým doplňkem jejich komunikace.

V průběhu výzkumu se mi podařilo získat odpovědi na všechny stanovené výzkumné otázky, a tím pádem také dosáhnout stanoveného cíle. I přesto měla tato magisterská diplomová práce své určité limity. Jedním z nich může být to, že výzkum probíhal pouze v rodinách, kde byli rodinní příslušníci z mladší generace vysokoškolskými studenty/kami. Určitě by tak bylo vhodné dále zkoumat, zda se u potomků, kteří již nežijí se svými rodiči například z důvodu práce v jiném městě, vyskytují stejné důvody pro komunikaci s rodiči a prarodiči skrze sociální sítě.

Z analýzy dat vyplynulo, že ačkoliv jednotlivé informanty/ky vedly k registraci na sociální sítě odlišné motivy a v současnosti u nich převažují různé důvody, proč komunikují se svou rodinou skrze sociální sítě, je jejich zprostředkovaná komunikace v současnosti často otevřenější, častější a delší, nežli tomu bylo v případě komunikování skrze mobilní telefony. Na druhou stranu je však důležité podotknout také fakt, že pro většinu rodin nebyly dlouhé hovory přes mobilní telefony možné zejména z finančních důvodů.

Většina členů zkoumaných rodin nevidí na komunikaci prostřednictvím sociálních sítí s osobami z blízkého rodinného kruhu žádná negativa, a dle jejich slov jim život se sociálními sítěmi přináší z hlediska rodinné komunikace pouze pozitivní změny. Přičemž mezi nejčastěji zmiňované pozitivní stránky této komunikace, jak již bylo naznačeno, patří její ekonomická nenáročnost. Z tohoto důvodu potom může být komunikace častější a trvat delší dobu.

Výsledky analýzy získaných dat mohou být v kontextu rodinného komunikování prostřednictvím sociálních sítí značným přínosem, a to zejména pro další výzkumníky, kteří se

budou zabývat podobným tématem. Výsledná teorie může posloužit jako základ pro formulování hypotéz a následné kvantitativní šetření, které by mohlo na statisticky významnějším vzorku lépe prokázat, zda jsou získaná data reprezentativní pro celou zkoumanou populaci.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] Boyd, d. (2008). Why youth (heart) social network sites: The role of networked publics in teenage social life. In D. Buckingham (Ed.), *Youth, Identity, and Digital Media* (pp. 119–142). Cambridge, MA: MIT Press.
- [2] Boyd, d. m. and Ellison, N. B. (2007), *Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship*. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13: 210–230. doi: 10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x
- [3] BEDNÁŘ, Vojtěch. *Marketing na sociálních sítích: prosad'te se na Facebooku a Twitteru*. Vyd. 1. Brno: Computer Press, 2011, 197 s. ISBN 9788025133200.
- [4] Co je Skype?. *Skype* [online]. 2015 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: <http://www.skype.com/cs/what-is-skype/>
- [5] Company Info | Facebook. *Newsroom* [online]. 2015 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: https://www.facebook.com/facebook/info?tab=page_info
- [6] CRESWELL, John W. *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Thousand Oaks, Calif.: Sage Publications, c1998, xv, 403 p. ISBN 07-619-0144-2.
- [7] DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace*. 1. Vydání. Praha: Grada, 2001, 420 s. ISBN 8071699888.
- [8] DEVITO, Joseph A. *Základy mezilidské komunikace: 6. vydání*. 1. vyd. Překlad Jiří Rezek. Praha: Grada, 2008, 502 s. Expert (Grada). ISBN 9788024720180
- [9] DIJK, Jan van. *The network society: social aspects of new media*. 2nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2006. ISBN 14-129-0868-X.
- [10] DOSTÁL, J. *Informační a počítačová gramotnost – klíčové pojmy informační výchovy*. In *Infotech 2007 - moderní informační a komunikační technologie ve vzdělávání*. Olomouc: Votobia, 2007. s. 60 – 65. ISBN 978-80-7220-301-7.
- [11] GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1., aktualiz. a rozš. /. Editor Philip W Sutton. Překlad Tereza Jiroutová Kynčlová. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-802-5708-071.

- [12] Hampton, K., Goulet, L., Rainee, L., & Purcell, K. (2011). *Social networking sites and our lives*. Retrieved from <http://www.pewinternet.org/Reports/2011/Technology-and-socialnetworks.aspx>
- [13] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-736-7040-2.
- [14] HEWSTONE, Miles. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Wolfgang Stroebe. Praha: Portál, 2006, 769 s. ISBN 80-736-7092-5
- [15] Informace o uživateli Facebook. *Facebook* [online]. 2015 [cit. 2015-02-10]. Dostupné z: https://www.facebook.com/facebook/info?tab=page_info
- [16] Internet a komunikace. Český statistický úřad [online]. 27. 1. 2012 [cit. 2014-03-15]. Dostupné z: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/internet_a_komunikace
- [17] Instagram. [online]. 2015 [cit. 2015-02-09]. Dostupné z: <http://instagram.com/>
- [18] JANOUSHK, Jaromír. *Sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1968.
- [19] JANOUSHK, Jaromír. *Sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 185 s.
- [20] JIRÁSKOVÁ, Věra. *Mezigenerační porozumění a komunikace*. Vyd. 1. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, 198 s. ISBN 8086861805.
- [21] Klicperová, M. Návrh na klasifikaci sociálních procesů. Bulletin PSÚ-výzkumné zprávy. Praha 1986.
- [22] Koteková R., Šimová E., Gecková A.: *Psychológia rodiny*. Pegas, Košice, 1998.
- [23] KULHÁNKOVÁ, H; ČAMEK, J. *Fenomén Facebook*. Kladno: Neopalladium, 2010. 128 s. ISBN 978-80-904764-0-0.
- [24] MCQAIL, Denis. Úvod do teorie masové komunikace. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-717-8714-0.
- [25] NAKONEČNÝ, M. *Encyklopedie obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997, s. 223
- [26] Nejpoužívanější zkratky z oblasti počítačových sítí. *BusinessIT* [online]. 2012 [cit. 2015-03-01]. Dostupné z: <http://www.businessit.cz/cz/zkratky-site-lan-wi-fi-wan-nat-dns-qos-dhcp-dos-ssid-wps-wmm.php>

- [27] PLAŇAVA, Ivo. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy-dovednosti-poruchy*. 1. vyd. Praha: Grada, 2005, 146 s. ISBN 8024708582.
- [28] POKORNÁ, Andrea. *Komunikace se seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 158 s. ; ISBN 978-80-247-3271-8.
- [29] POSPÍŠIL, Jan a Lucie Sára ZÁVODNÁ. *Mediální výchova*. Vyd. 1. Kralice na Hané: Computer Media, 2009, 88 s. ISBN 9788074020223.
- [30] POSPÍŠIL, J; ZÁVODNÁ, L.S. *Mediální výchova*. Kralice na Hané: Computer Media, 2009. 88 s. ISBN 978-807402-022-3.
- [31] Powell, Patrick Wayne; Gray, Geneva; Reese, Mary Kate. *Practitioner Scholar: Journal of Counseling & Professional Psychology*. 2013, Vol. 2 Issue 1, p52-67. 16p.
- [32] REIFOVÁ, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 327 s. ISBN 8071789267.
- [33] RYBKA, Michal. *Jak komunikovat elektronicky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002, 92 s. ISBN 80-247-0208-8.
- [34] ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998, 268 p. ISBN 80-859-3148-6.
- [35] SINGLY, François de. *Sociologie současné rodiny*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1999, 127 s. ISBN 80-717-8249-1.
- [36] SISMAN, Bilal and Yoruk, Sinan and ELEREN, Ali (2013) *Social Anxiety and Usage of Online Technological Communication Tools among Adolescents*. *Journal of Economic and Social Studies*, 3 (2). pp. 101-115. ISSN 1986 – 8502, doi: 10.14706/JECOSS11327
- [37] Smith, S. D., & Caruso, J. B. (2010). Research study: ECAR study of undergraduate students and information technology, vol. 6. Boulder, CO: EDUCAUSE Center for Applied Research. Retrieved from <http://www.educause.edu/Resources/ECARStudyofUndergraduateStudent/217333>
- [38] STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu: Postupy a techniky metody zakotvené teorie* Přel. S. Ježek. 1.vyd. Boskovice: Albert, 1999, 196 s. ISBN 80-85834-60-x.

- [39] STRNADOVÁ, Věra. *Interpersonální komunikace: monografie*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 542 s. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-157-0.
- [40] SURYNEK, Alois, KOMÁRKOVÁ, Růžena, KAŠPAŘOVÁ, Eva. *Základy sociologického výzkumu*. 1.vyd. Praha: Management Press, 2001, 160 s. ISBN 80-726-1038-4.
- [41] ŠMAHEL, David. *Komunikace adolescentů v prostředí internetu*. *Československá psychologie : Časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2003, roč. XLVII, č. 2, s. 144-156.
- [42] THOMPSON, John B. *Média a modernita: sociální teorie médií*. 1. čes. vyd. Překlad Jan Jiráček. Praha: Karolinum, 2004, 219 s. Mediální studia. ISBN 8024606526.
- [43] *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80718416411.
- [44] VYBÍRAL, Zbyněk. *Psychologie komunikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 319 s. ISBN 8071789984.
- [45] VYMĚTAL, J. (1990). *Altruistické a agresivní jednání*. *Československá psychologie*, č. 5, s. 435 - 439.

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Osobnostní charakteristiky informantů/ek 40

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: Transakční proces (DeVito, 2001: 19) 29